

UT UNUM SINT
Encyklika Jana Pavla II.
O EKUMENICKÉM ÚSILÍ
z 25. května 1995

ZVON · ČESKÉ KATOLICKÉ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA 1995

Církevní schválení České biskupské konference
č. j. 410/95 ze dne 28. června 1995

Po převodu do elektronické podoby neprošlo korekturou ani schválením.
Připomínky a opravy zasílejte na [e-mail](#)
Tento a další dokumenty naleznete na Internetu: www.kebrle.cz/katdocs.htm

© Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., Praha, 1995
ISBN 80-7113-140-7

ÚVOD

1. UT UNUM SINT! Výzva k jednotě křesťanů, tak naléhavě opakovaná 2. ekumenickým vatikánským koncilem, zní v srdcích věřících stále silněji, zejména v souvislosti s blížícím se rokem dva tisíce, jenž pro ně bude posvátným jubileem, připomínkou vtělení Božího Syna, jenž se stal člověkem, aby člověka spasil.

Odvážné svědectví tolika mučedníků našeho století, náležejících také k jiným církvím a církevním společenstvím, které nejsou v plném společenství s katolickou církví, vlévá koncilní výzvě novou sílu a připomíná nám povinnost tento apel přijmout a uvádět ho do praxe. Tito naši bratři a sestry, spojení v jednom společenství ušlechtilou obětí svého života pro Boží království, jsou nejvýznamnějším důkazem, že každý prvek rozdělení může být překlenut a překonán v úplném darování se pro věc evangelia.

Kristus volá všechny své učedníky k jednotě. Vřelá touha mě vede k tomu, abych dnes obnovil tuto výzvu, abych ji naléhavě opakovat a zároveň vzpomněl slova, která jsem zdůrazňoval v římském Koloseu na Velký pátek 1994, na závěr rozjímání *křížové cesty* vedené ctihodným bratrem Bartolomeem, konstantinopolským ekumenickým patriarchou. V této souvislosti jsem prohlásil, že věřící v Krista, kteří jsou spojení následováním mučedníků, nemohou zůstat rozdělení. Pokud chtějí opravdu a účinně bojovat se světem, který se snaží zmařit tajemství vykoupení, musí *společně vyznávat tutéž pravdu o kříži*.^[1] Kříž! Protikřesťanský proud usiluje o to, aby snížil jeho hodnotu, aby ho zbavil významu popíráním skutečnosti, že nový život člověka vyrůstá právě z kříže; tvrdí, že kříž neposkytuje ani perspektivy ani naděje: říká se tedy, že člověk je jen pozemskou bytostí, která musí žít, jako by Bůh neexistoval.

2. Nikdo si nemůže nepovšimnout, jak závažný a zároveň neopominutelný úkol to věřícím ukládá. Jak by totiž mohli odmítnout činit s Boží pomocí vše, co je možné, pro stržení zdi rozdělení a nedůvěřivosti, aby tak překonali překážky a předsudky bránící v hlásání evangelia spásy prostřednictvím kříže Ježíše Krista, který je jediným vykupitelem každého jednotlivého člověka?

Děkuji Pánu, neboť nám vnukl, abychom se vydali na cestu, která je sice obtížná, ale přináší také hojnou radost z jednoty a společenství křesťanů. Interkonfesní dialogy na teologické úrovni vydávají pozitivní a hmatatelné plody, které nás povzbuzují k dalším krokům na této cestě.

Přesto však křesťané nesmějí vedle doktrinálních odchylek, které je třeba řešit, brát na lehkou váhu *stará nedorozumění* zděděná z minulosti, některá *neporozumění a předsudky*, které vůči sobě chovají. Tuto situaci pak ještě často zhoršuje *samolibost, lhostejnost a nedostatek vzájemného poznání*. Proto se musí ekumenické úsilí zakládat na obrácení srdcí a na modlitbě, které vedou také k *potřebnému očištění historické paměti*. Milostí Ducha svatého jsou Pánovi učedníci, kteří jsou posilováni láskou, odvahou k pravdě a upřímnou vůlí po vzájemném odpuštění a smíření, povolání k tomu, aby *znovu společně uvážili svou bolestnou minulost a zranění*, která jim až dodnes bohužel působí. Stále mladá síla evangelia je vybízí, aby společně a s upřímnou a naprostou objektivitou uznali chyby, jichž se dopustili, a s nimi spojené skutečnosti, které spolupůsobily při zrodu jejich politováníhodných rozdělení. Je zapotřebí *pokojného, jasného a pravdivého pohledu*, oživovaného Božím milosrdenstvím, které dokáže osvobodit ducha a probudit v každém člověku novou ochotu, právě s ohledem na hlásání evangelia lidem všech národů a národností.

3. Druhým vatikánským koncilem katolická církev *nezvratně* vykročila na cestu ekumenismu, a zaposlouchala se tak do hlasu Pánova Ducha, který nás učí, jak máme pozorně číst "znamení doby". Zkušenosti, které v tomto období katolická církev učinila a stále činí, jí do stále větší hloubky osvětlují její dějinnou totožnost a její poslání v dějinách. Katolická církev uznává a *přiznává slabosti svých dětí*, je si vědoma, že jejich hříchy představují rovněž zrady a překážky kladené uskutečnění Spasitelova plánu. Katolická církev se neustále cítí volána k evangelijní obnově, a proto nepřestává konat pokání. Zároveň však uznává a ještě více vyvyšuje *moc našeho Pána*, který ji naplnil darem svatosti, přitahuje ji a připodobňuje ke svému utrpení a vzkříšení.

Církev si je vědoma rozmanitých událostí svých dějin a usiluje o své osvobození od veškerých čistě lidských podpor, aby mohla hluboce prožívat evangelijní zákon blahoslavenství. Uvědomuje si, že pravda se prosadí jen "sílou pravdy samé, která proniká do lidské mysli jemně a spolu mocně"^[2], a pro sebe nehledá nic než svobodu hlásat evangelium. Svou autoritu totiž vykonává službou pravdě a lásce.

Já sám mám v úmyslu *podporovat každý užitečný krok* směřující k tomu, aby svědectví celého katolického společenství mohlo být chápáno ve své celistvé ryzosti a důslednosti, zejména s ohledem na důležitý okamžik, který církev očekává na prahu nového tisíciletí, na výjimečnou hodinu, kvůli níž prosí Pána, aby jednota všech křesťanů rostla až k dosažení plného společenství.^[3] K tomuto nesmírně ušlechtilému cíli hledí také tato encyklika, která chce svou bytostně pastorační povahou přispět k podpoře úsilí těch, kdo pracují pro věc jednoty.

4. Toto je specifickou povinností římského biskupa, jakožto nástupce apoštola Petra. Vykonávám ji s hlubokým přesvědčením, že tím poslouchám Pána, a s plným vědomím své lidské křehkosti. Jestliže totiž sám Kristus toto zvláštní poslání v církvi svěřil Petrovi a kladl mu na srdce, aby utvrzoval bratry, pak mu dal současně poznat také jeho lidskou slabost a jeho vlastní potřebu obrácení: "A ty potom, až se obrátíš, utvrzuj své bratry" (Lk 22,32). Právě v Petrově lidské slabosti se ukazuje, jak je papež při plnění této zvláštní služby v církvi zcela závislý na Pánově milosti a modlitbě: "Já jsem za tebe prosil, aby tvoje víra nezanikla" (Lk 22,32). Obrácení Petra a jeho nástupců nachází oporu v modlitbě samotného Vykupitele a církev má na této prosbě trvalou účast. V naší ekumenické době ovlivněné 2. vatikánským koncilem se poslání římského biskupa zaměřuje zejména na připomínání potřeby plného společenství Kristových učedníků.

Římský biskup se sám osobně musí vřele ztotožnit s Kristovou modlitbou za obrácení, které je pro "Petrovu" službu bratřím nezbytné. Ze srdce žádám, aby se k této modlitbě připojili všichni věřící katolické církve a všichni křesťané. Ať se všichni spolu se mnou za toto obrácení modlí.

Víme, že církev při své pozemské pouti trpěla a bude trpět protivenstvími a pronásledováním. Avšak naděje, která je církvi oporou, je neochvějná, stejně jako je nezničitelná radost, která z této naděje plyne. Pevnou a věčnou skálou, na níž je církev založena, je totiž Ježíš Kristus, její Pán.

I. KAPITOLA

Ekumenické úsilí katolické církve

Boží plán a společenství

5. Ekumenické úsilí, které na sjednocení všech vynakládá katolická církev spolu se všemi Kristovými učedníky, vychází z Božího plánu. "Církev totiž není skutečnost uzavřená do sebe, ale neustále otevřená misijní a ekumenické dynamice, neboť je vyslána do světa, aby hlásala a vydávala svědectví, uskutečňovala a šířila tajemství společenství, jímž je utvářena: shromáždit všechny a všechno v Kristu; aby pro všechny byla 'nerozdílnou svátostí jednoty'."^[4]

Již ve Starém zákoně prorok Ezechiel v souvislosti s tehdejší situací Božího lidu používá prostý symbol dvou kusů dřeva, nejdříve oddělených a pak k sobě spojených, čímž vyjadřuje Boží vůli "shromáždit ze všech stran" členy svého rozptýleného národa: Já budu jejich Bohem a oni budou mým lidem. Národy poznají, že já jsem Hospodin, který posvěcuje Izrael (srov. 37,16-28). Janovo evangelium pak za tehdejší situace Božího lidu spatřuje v Ježíšově smrti důvod jednoty Božích dětí: "Musí umřít za národ - a nejen za národ, ale i proto, aby rozptýlené Boží děti shromáždil v jedno" (11,51-52). Proto také List Efesanům vysvětluje: "Zboural přehradu, která je dělila ... křížem na svém těle zrušil (příčinu) nepřátelství" (2,14-16), to, co bylo rozdělené, spojil v jedno.

6. Sjednocení všeho rozptýleného lidstva je Boží vůlí. To je důvod, proč Bůh poslal svého Syna, aby nám svou smrtí a vzkříšením daroval svého Ducha lásky. V předvečer své oběti na kříži Ježíš sám prosí Otce za své učedníky, za všechny, kteří v něj věří, aby *byli jedno*, aby byli živým společenstvím. Z toho neplyne jen povinnost, ale také odpovědnost, kterou před Bohem a před jeho plánem nesou ti, kdo se křtem stávají Kristovým tělem - tělem, v němž se má plně uskutečnit smíření a společenství. Jak je možné zůstat rozdělení, jestliže jsme byli křtem "ponořeni" do smrti našeho Pána, to znamená právě do toho aktu, kterým Bůh prostřednictvím svého Syna zbořil přehradu rozdělení? "Toto rozdělení však zřejmě odporuje Kristově vůli, je pohoršením světu a poškozuje svatou věc hlásání evangelia všemu stvoření."^[5]

Ekumenická cesta: cesta církve

7. "Avšak Pán věků, který moudře a trpělivě vůči nám hříšníkům uskutečňuje záměr své milosti, začal v poslední době ve větší míře vzbuzovat v křesťanech navzájem odloučených upřímnou lítost a touhu po jednotě. Tato milost všude zapůsobila na mnoho lidí; také mezi našimi odloučenými bratry vzniklo působením milosti Ducha svatého *den ode dne sílící hnutí za obnovení jednoty všech křesťanů*. Tohoto hnutí za jednotu, které se nazývá ekumenickým, se účastní ti, kdo vzývají trojjediného Boha a vyznávají Ježíše jako Pána a Spasitele nejen každý zvlášť jako jednotlivci, nýbrž také ve společenstvích, ve kterých uslyšeli evangelium a která označují jako církev svou i Boží. Skoro všichni však touží, i když různým způsobem, *po jedné a viditelné Boží církvi*, která by byla opravdu obecná a vyslaná do celého světa, aby se svět obrátil k evangeliu, a tak byl spasen k slávě Boží."^[6]

8. Toto prohlášení dekretu *Unitatis redintegratio* musí být chápáno v kontextu celého učení koncilu. Druhý vatikánský koncil vyjadřuje rozhodnutí církve přijmout na sebe ekumenický úkol pracovat pro jednotu křesťanů a s přesvědčením a účinně ji prosazovat: "Tento posvátný sněm s radostí pozoruje, že účast věřících katolíků na ekumenické činnosti den ze dne roste, a doporučuje biskupům na celém světě, aby ji horlivě podporovali a moudře řídili."^[7]

Unitatis redintegratio poukazuje na katolické principy ekumenismu, především v návaznosti na učení o církvi obsažené v konstituci *Lumen gentium*, v kapitole pojednávající o Božím lidu.^[8] Zároveň má také na paměti slova koncilní deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*.^[9]

Katolická církev s nadějí přijímá ekumenické úsilí za své jako imperativ křesťanského svědomí osvětleného vírou a vedeného láskou. I zde je možné použít slova svatého Pavla k prvním křesťanům Říma: "Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého," a proto naše "naděje neklame" (Řím 5,5). Touto nadějí je naděje na jednotu křesťanů, která nachází svůj božský pramen v trojiční jednotě Otce, Syna a Ducha svatého.

9. Sám Ježíš se v hodině svého utrpení modlil "ať všichni jsou jedno" (Jan 17,21). Tato jednota, kterou Pán daroval své církvi a v níž chce obejmout všechny, není žádným doplňkem, ale samým středem jeho díla. Nelze ji stavět na úroveň jakéhosi druhotného přívlastku společenství Ježíšových učedníků. Je totiž vlastní samému bytí tohoto společenství. Bůh chce církev, protože chce jednotu, a v jednotě se plně projevuje hloubka jeho *agapé*.

Tato jednota daná Duchem svatým totiž nespočívá v pouhém shromáždění osob a v jejich součtu, ale je utvářena pouty vyznání víry, svátostí a hierarchického společenství.^[10] Věřící jsou *jedno*, neboť v Duchu mají *společenství* se Synem a v Synu mají jeho *společenství* s Otcem: "Naše *společenství* je totiž s Otcem a jeho Synem Ježíšem Kristem" (1 Jan 1,3). Pro katolickou církev tedy *společenství* křesťanů není nic jiného než způsob, jímž se v nich projevuje milost, jejímž prostřednictvím jim Bůh dává účast na svém *společenství*, kterým je jeho věčný život. Kristova slova "ať všichni jsou jedno", jsou tedy modlitbou, s níž se Kristus obrací k Otci, aby se jeho plán beze zbytku realizoval, a aby tak "jasně ukázal (všem), jak se (uskutečňuje) ono tajemné rozhodnutí", které bylo "od věků skryté v Bohu, Stvořiteli všeho" (Ef 3,9). Věřit v Krista znamená chtít církev; chtít církev znamená chtít společenství milosti, které po celou věčnost odpovídá Otcovu plánu. A to je význam Kristovy modlitby: "*Ut unum sint*".

10. V současné situaci rozdělení křesťanů a důvěryplného hledání plného společenství věřící katolíci hluboce pociťují volání, s nímž se na ně obrací Pán církve. Druhý vatikánský koncil posílil jejich úsilí jasným eklesiologickým pohledem, otevřeným všem eklesiálním hodnotám přítomným u ostatních křesťanů. Věřící katolíci k ekumenické problematice přistupují v duchu víry.

Koncil praví, že Kristova "církev subsistuje (*subsistit*, uskutečňuje se) v katolické církvi a je řízena Petrovým nástupcem a biskupy ve společenství s ním" a současně také uznává, že "i mimo její organismus je mnoho prvků posvěcení a pravdy, které jako dary vlastní Kristově církvi vybízejí ke katolické jednotě"^[11].

"Proto tyto odloučené církve a společnosti i přes nedostatky, které na nich podle našeho přesvědčení lpí, rozhodně nejsou bez významu a váhy v tajemství spásy. Neboť Duch Kristův se nezdráhá používat jich jako prostředků spásy, jejichž účinnost se odvozuje z plnosti milosti a pravdy, která byla svěřena katolické církvi."^[12]

11. Katolická církev tímto potvrzuje, že po dva tisíce let jejích dějin byla zachována jednota všech dobrodiní, která chce Bůh své církvi udělit, a to i přes často těžké krize, které jí otráslly, přes nedostatečnou věrnost některých jejích služebníků a přes chyby, do nichž její členové každodenně upadají. Katolická církev ví, že jménem podpory, kterou jí dává Duch, nemohou slabosti, průměrnosti, hříchy a někdy i zrady některých z jejích dětí zničit to, co jí bylo vlito Bohem pro Boží plán milosti. Ani "pekelné mocnosti ji nepřemohou" (Mt 16,18). Přesto však katolická církev nezapomíná, že v jejím nitru je mnoho těch, kdo Boží plán zatemňují. Dekret o ekumenismu neopomíná v souvislosti s rozdělením křesťanů "vinu lidí z obou stran"^[13] a uznává, že odpovědnost nemůže být svalována výlučně na "ostatní". Díky Boží milosti však nebylo zničeno to, co náleží ke struktuře Kristovy církve, ani trvajících společenství s ostatními církvemi a církevními společenstvími.

Prvky posvěcení a pravdy, které jsou v ostatních křesťanských společenstvích různou měrou přítomny, totiž vytvářejí objektivní základ stávajícího, ač nedokonalého společenství mezi těmito církevními společenstvími a katolickou církvi.

Stejnou měrou, jíž se v ostatních křesťanských společenstvích tyto prvky nacházejí, je v nich účinně přítomna jediná církev Kristova. Z tohoto důvodu mluví 2. vatikánský koncil o určitém, přestože nedokonalém společenství. Konstituce *Lumen gentium* zdůrazňuje, že katolická církev "ví, že je z mnoha důvodů spojena"^[14] s těmito společenstvími určitým pravým poutem v Duchu svatém.

12. Tatáž konstituce také zevrubně objasňuje "prvky posvěcení a pravdy", které se v různé míře nacházejí a působí za viditelnými hranicemi katolické církve: "Mnozí totiž mají v úctě Písmo svaté jako směrnici víry a života a projevují upřímnou náboženskou horlivost, s láskou věří v Boha, Otce všemohoucího, i v Krista, Božího Syna a Spasitele. Jsou znamenáni křtem, který je spojuje s Kristem, ba uznávají a přijímají i jiné svátosti ve svých církvích nebo církevních společenstvích. Mnozí z nich mají též biskupské zřízení, slaví svatou eucharistií a zbožně uctívají panenskou Bohorodičku. K tomu přistupuje společenství v modlitbě a jiných duchovních dobrodiních; dokonce i jakési pravé spojení v Duchu svatém, poněvadž on svou posvěcující silou, svými dary a milostmi působí také v nich a některé z nich posílil až k prolítí krve. Tak Duch ve všech Kristových učednících

vzbuzuje touhu a úsilí, aby se pokojně, způsobem stanoveným od Krista, sjednotili v jednom stádu pod jedním pastýřem."^[15]

Koncilní dekret o ekumenismu zejména v souvislosti s pravoslavnými církvemi prohlašuje, že "slavením eucharistie Páně se tak v těchto jednotlivých církvích buduje a roste Boží církev"^[16]

13. Tentýž dokument podává střízlivý pohled na doktrinární důsledky této situace. V souvislosti se členy těchto společenství prohlašuje: "Niméně jsou však vírou ve křtu ospravedlnění a přivtělení ke Kristu, proto jim právem náleží čestné označení křesťanů a synové katolické církve je oprávněně uznávají za bratry v Pánu."^[17]

O četných dobrodinných přítomných v ostatních církvích a církevních společenstvích tento dekret dodává: "Všechny tyto věci, které pocházejí od Krista a k němu vedou, právem patří k jediné Kristově církvi. U bratří od nás odloučených se také koná nemálo posvátných úkonů křesťanského náboženství, které různými způsoby podle odlišné povahy jednotlivých církví nebo společností nepochybně mohou být skutečně zdrojem života milosti; je třeba je považovat za vhodné prostředky k otvírání vstupu do společenství spásy."^[18]

Toto jsou nesmírně významné texty o ekumenismu. Okolo katolického společenství nezeje církevní prázdnota. Značný počet vysoce hodnotných prvků (*eximia*), doplňujících v katolické církvi prostředky spásy a dary milosti, které činí církev církví, se nacházejí také v ostatních křesťanských společenstvích.

14. Každý z těchto prvků v sobě nese volání po jednotě, v níž by dosáhly plnosti. Nejde o sčítání veškerého bohatství křesťanských společenství za účelem dosáhnout takové církve, jakou by si Bůh pro budoucnost přál. Katolická církev, podle slavné tradice potvrzené východními a západními Otcí, věří, že Bůh již udalostí letnic zjevil svou církev v její eschatologické realitě, kterou připravoval "od dob spravedlivého Ábela"^[19]. Je tedy již dána. Proto se nacházíme v posledních časech. Prvky této dané církve existují, jsou spojeny v plnosti v katolické církvi a bez této plnosti v dalších společenstvích,^[20] v nichž se někdy účinněji projevují některé aspekty křesťanského tajemství. Úmyslem ekumenismu je právě prohlubovat stávající částečné společenství křesťanů směrem k plnému společenství v pravdě a lásce.

Obnova a obrácení

15. Druhý vatikánský koncil přechází od zásad a imperativu křesťanského svědomí k uskutečňování ekumenické cesty k jednotě, přičemž zdůrazňuje především *potřebu obrácení srdce*. Mesiánská zvěst "naplnil se čas a přiblížilo se Boží království" a následující výzva "obratte se a věřte evangeliu" (Mk 1,15), s níž Ježíš zahajuje své poslání, poukazují na jeden nezbytný prvek, který musí být charakteristický pro každý nový začátek: na základní požadavek evangelizace při každé z etap spásné cesty, po níž se církev ubírá. Zejména se to týká procesu, který zahájil 2. vatikánský koncil tím, že do obnovy vepsal ekumenický úkol sjednocení rozdělených křesťanů. "*Opravdový ekumenismus není možný bez vnitřního obrácení.*"^[21]

Koncil volá k obrácení jednotlivce i celá společenství. Touha po jednotě, kterou chová každé křesťanské společenství, jde ruku v ruce s jeho věrností evangeliu. Když se jedná o osoby žijící své křesťanské povolání, věrnost evangeliu je výmluvně vyjádřena vnitřním obrácením a obnovou smýšlení.^[22]

Každý se tedy musí radikálněji obrátit k evangeliu a změnit svůj pohled, aniž by ztratil ze zřetele Boží plán. Ekumenismem se kontemplace "podivuhodných Božích skutků" (*mirabilia Dei*) obohatila o nové prostory, v nichž trojjediný Bůh probouzí působení milostí: vnímání působení Ducha v ostatních křesťanských společenstvích, odhalení příkladů svatosti, zkušenost neomezeného bohatství společenství svatých, kontakt s nečekanými stránkami křesťanského úsilí. Souběžně s tím vzrostla i potřeba pokání: vědomí určitého vyloučení, které zraňuje bratrskou lásku, určitého odmítání odpustit, určité pýchy, onoho neevangelijního uzavírání se do odsuzování "těch druhých", pohrdání vyplývajícího z nezdravé povýšenosti. Celý život křesťanů je tak charakterizován starostí o ekumenismus a křesťané jsou povoláni k tomu, aby se jí nechali jakoby přetvářet.

16. V učení 2. vatikánského koncilu je zřejmé vzájemné propojení obnovy, obrácení a reformy. Koncil prohlašuje: "Církev je při svém putování volána Kristem k této neustálé reformě, kterou trvale potřebuje, nakolik je institucí lidskou a pozemskou. Jestliže tedy v některých okolnostech a dobách nebylo něco dosti přesně zachováno ..., má se to v příslušné době správně a náležitě obnovit."^[23] K této výzvě se žádné křesťanské společenství nemůže obrátit zády.

Otevřeným dialogem si společenství vzájemně pomáhají k tomu, aby na sebe mohla společně hledět ve světle apoštolské tradice, které je vede k otázce, zda opravdu a odpovídajícím způsobem vyjadřují to, co Duch předal prostřednictvím apoštolů.^[24] Co se týče katolické církve, vícekrát jsem na tyto požadavky a perspektivy poukazoval, jako například při příležitosti výročí *pokřtění Rusi*,^[25] nebo připomínkou jedenácti století, která uplynula od evangelizačního díla svatých Cyrila a Metoděje.^[26] V poslední době byl Papežskou radou pro jednotu křesťanů s mým schválením vydán *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, který se zabývá jejich používáním v pastoraci.^[27]

17. Co se týče ostatních křesťanů, křesťanská společenství obdržela nejdůležitější nástroje k rozlišení toho, co je potřebné pro ekumenické hnutí a obrácení, které má ekumenické hnutí probouzet, v základních dokumentech komise *Víra a řád*^[28] a v četných prohlášeních vzešlých z řady bilaterálních dialogů. Tato studia jsou důležitá ze dvou důvodů: ukazují značný pokrok, kterého již bylo dosaženo, a dodávají naději tím, že vytvářejí bezpečný základ pro další zkoumání, které musí pokračovat a dále se prohlubovat.

Rostoucí společenství při trvalé reformě prováděné ve světle apoštolské tradice je za současné situace křesťanstva nepochybně jedním z určujících a nejvýznamnějších rysů ekumenismu. Na druhé straně je také zásadní zárukou jeho budoucnosti. Věřící katolické církve nemohou ignorovat skutečnost, že obrovské ekumenické úsilí 2. vatikánského koncilu je jedním z výsledků sebezpytování ve světle evangelia a slavné církevní tradice, jemuž se tehdy církev podrobila. Můj předchůdce, papež Jan XXIII., to chápal velmi jasně a při svolání koncilu odmítl oddělit *aggiornamento* od ekumenické otevřenosti.^[29] Na závěr koncilního shromáždění papež Pavel VI. opětovně navázal dialog lásky s církvemi, které mají společenství s konstantinopolským patriarchou, a spolu s ním učinil konkrétní a vysoce významné gesto, jež "uvedlo v zapomnění" - a vymazalo "z paměti a z lůna církve" - dřívější exkomunikace, a tím posvětil ekumenické poslání koncilu. Za připomínku stojí skutečnost, že vytvoření zvláštního orgánu pro ekumenismus se shoduje s dobou vyhlášení příprav na 2. vatikánský koncil^[30] a že prostřednictvím tohoto orgánu měly své místo ve významných debatách o zjevení, církvi, podstatě ekumenismu a náboženské svobodě také názory a hodnocení ostatních křesťanských společenství.

Zásadní význam učení

18. Dekret o ekumenismu navazuje na myšlenku vyjádřenou papežem Janem XXIII. při zahájení koncilu^[31] a řadí k prvkům trvalé reformy také způsob, jímž má být učení předkládáno.^[32] Nejedná se zde o úpravy pokladu víry, změny významu dogmat, vypuštění podstatných slov nebo přizpůsobení pravdy dobovému vkusu, vymazání určitých článků *Kreda* pod záminkou, že dnes již nejsou srozumitelné. Jednotu, již chce Bůh, lze uskutečnit jen společným přilnutím k celému obsahu zjevené víry. V otázce víry je kompromis protikladem Boha, který je Pravda. Kdo by mohl považovat za správné smíření, k němuž by v těle Krista, jenž je "cesta, pravda a život" (Jan 14,6), došlo za cenu pravdy? Koncilní deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* považuje hledání pravdy "především o Bohu a o jeho církvi"^[33] a přilnutí k jejím požadavkům za něco, co náleží k lidské důstojnosti. "Společné soužití", které by pravdu zrazovalo, by tedy odporovalo přirozenosti Boha, který nabízí své společenství, a potřebě pravdy přebývající v srdci každého člověka.

19. Přesto však musí být učení předkládáno takovým způsobem, aby bylo srozumitelné těm, kterým je Bůh určil. V encyklice *Slavorum apostoli* jsem připomněl, že Cyril a Metoděj právě z tohoto důvodu usilovali o přeložení biblických termínů a pojmů řecké teologie do velmi odlišných dějinných zkušeností a myšlení. Chtěli, aby jediné Boží slovo bylo "zpřístupňováno v souladu s vyjadřovacími formami, které jsou jednotlivým civilizacím vlastní"^[34]. Chápali, že proto "národům, k nimž byli poslání kázat, nemohou vnucovat ani nespornou nadřazenost řeckého jazyka a byzantské kultury, nebo obyčeje a chování vyspělejší společnosti, v níž vyrůstali"^[35]. Tak uskutečňovali ono "dokonalé společenství v lásce chránící církev před jakoukoli formou partikularismu, etnické výlučnosti nebo rasových předsudků, stejně jako před veškerou nacionalistickou pýchou"^[36]. V témže duchu jsem neváhal říci australským domorodcům: "Nemusíte být rozpolceným národem .... Ježíš vás povolává, abyste jeho slova a hodnoty přijali do vaší vlastní kultury."^[37] Poněvadž dar víry je ze své podstaty určen celému lidstvu, je nutné ho převést do všech kultur. Rozhodujícím prvkem společenství pravdy je

totiž *význam pravdy*. Vyjádření pravdy může mít mnoho podob. A obnova vyjadřovacích forem je pro předávání neměnného významu evangelijního poselství dnešnímu člověku nezbytná.^[38]

"Tato obnova má tedy zvláštní ekumenický význam."^[39] A to neplatí jen o obnově způsobu vyjádření víry, ale o samotném životě víry. Mohli bychom si tedy položit otázku: kdo má tuto obnovu provádět? Koncil se k této otázce staví jasně: "Činný zájem o obnovení jednoty je záležitostí celé církve, věřících i pastýřů, a týká se každého podle jeho schopností jak v každodenním křesťanském životě, tak i v teologickém a historickém bádání."^[40]

20. To vše je pro ekumenickou činnost nesmírně důležité a má to pro ni zásadní význam. Nesporně z toho vyplývá, že ekumenismus, hnutí podporující jednotu křesťanů, *není jen nějakým "přívazkem"* k tradičním činnostem církve. Naopak, je organickou součástí jejího života a působení, a v důsledku toho jím musí být zcela prosycena, neboť ekumenismus má být plodem zdravého a vzkvétajícího stromu, rostoucího ke své plnosti.

Tímto způsobem věřil v jednotu církve papež Jan XXIII. a tak pohlížel na jednotu všech křesťanů. V souvislosti s ostatními křesťany, s velkou rodinou křesťanů, konstatoval: "Mnohem silnější je to, co nás spojuje, než to, co nás rozděluje." A 2. vatikánský koncil nás vybízí: "Ať si všichni věřící uvědomí, že budou tím lépe podporovat, ba uskutečňovat jednotu křesťanů, čím čistší život podle evangelia se budou snažit vést. Neboť čím těsnější bude společenství, které je sjednocuje s Otcem, Slovem a Duchem, tím hlouběji a snadněji budou schopni rozvíjet vzájemné bratrství."^[41]

Prvenství modlitby

21. "Toto obrácení srdce a svatost života spolu se soukromými i veřejnými modlitbami za jednotu křesťanů je třeba považovat za duši celého ekumenického hnutí a právem je nazývat duchovním ekumenismem."^[42]

Postupujeme po cestě vedoucí k obrácení srdcí láskou, která se zaměřuje na Boha a na bratry: na všechny bratry, i na ty, s nimiž nemáme plné společenství. Z lásky se rodí touha po jednotě i v těch, kdo její nutnost dosud vždy opomíjeli. Láska je tvůrcem společenství mezi lidmi a mezi společenstvími. Pokud se milujeme, tihneme k prohlubování našeho společenství a k dosažení jeho dokonalosti. *Láska se obrací k Bohu* jako k dokonalému prameni společenství - k jednotě Otce, Syna a Ducha svatého -, aby od nich načerpala sílu k probouzení společenství mezi dosud rozdělenými křesťany. Láska je nesmírně mocný proud, který vlevá život a sílu k dalším krokům na cestě k jednotě.

Nejplnějším projevem této lásky je *společná modlitba*. Modlitbu bratří, kteří se k ní scházejí, přestože nejsou v dokonalém společenství, prohlašuje 2. vatikánský koncil za *duši celého ekumenického hnutí*. Je to "velmi účinný prostředek k vyprošení milosti jednoty a *autentický výraz společenství, jímž jsou katolíci spojeni s dosud odloučenými bratry*"^[43]. I když se formálně nemodlí za jednotu křesťanů, ale za něco jiného, jako například za mír, stává se modlitba sama o sobě projevem jednoty a upevňuje ji. Společná modlitba křesťanů zve samotného Krista, aby navštívil společenství těch, kdo ho vzývají: "Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich" (Mt 18,20).

22. Když se křesťané společně modlí, jeví se cíl jednoty blíže. Jako by se dlouhé dějiny křesťanstva, poznamenané četnými rozštěpeními, znovu sblížovaly a směřovaly k prameni své jednoty, jímž je Ježíš Kristus. On "je stejný včera i dnes i navěky" (Žid 13,8). Kristus je ve společenství modlitby skutečně přítomen; modlí se "v nás", "s námi" a "za nás". On vede naši modlitbu v Duchu Utěšiteli, kterého slíbil a dal své církvi již v jeruzalémském večeřadle, když ustavil církev v její původní jednotě.

Primát na ekumenické cestě k jednotě nepochybně náleží společné modlitbě, spojení v modlitbě těch, kdo se společně semkli okolo samotného Krista. Jestliže křesťané budou přes své rozdělení stále více schopni se sjednocovat ve společné modlitbě tak, aby byl Kristus v jejich středu, budou si stále více uvědomovat omezenost toho, co je dělí, oproti tomu, co je spojuje. Jestliže se budou před Kristem stále častěji a vytrvaleji setkávat v modlitbě, budou moci čerpat odvahu k tomu, aby čelili celé bolestné lidské realitě rozdělení, a opět se společně ocitnou v církevním společenství, které Kristus neustále vytváří v Duchu svatém přes veškeré lidské slabosti a omezení.

23. *Společenství modlitby* konečně *vede k novému pohledu na církev a křesťanství*. Nesmíme totiž zapomínat, že Pán prosil Otce o jednotu svých učedníků, aby tak vydávala svědectví o jeho poslání a aby svět mohl uvěřit,

že ho Otec poslal (srov. Jan 17,21). Lze říci, že ekumenické hnutí bylo v určitém smyslu vyvoláno negativní zkušeností těch, kdo se při hlásání evangelia odvolávali každý na svou vlastní církev nebo na své církevní společenství. Tento rozpor nemohl posluchačům poselství spásy uniknout a představoval překážku v přijímání evangelijní zvěsti. Tato závažná překážka bohužel dosud nebyla překonána. Je to pravda: dosud nemáme plné společenství. A přece, i přes naše rozdělení, sledujeme cestu k plné jednotě - k té jednotě, která charakterizovala apoštolskou církev v jejích počátcích a kterou upřímně hledáme: důkazem toho je naše společná modlitba vedená vírou. K ní se shromažďujeme ve jménu jediného Krista. On je naší jednotou.

"Ekumenická" modlitba slouží křesťanskému poslání a jeho věrohodnosti. Proto musí být přítomna zejména v životě církve a v každé činnosti, jejímž účelem je podporovat jednotu křesťanů. Je to, jako bychom se stále znovu museli scházet ve večeřadle o Zeleném čtvrtku, přestože naše společná přítomnost na tomto místě ještě očekává své dokonalé naplnění, dokud se všichni křesťané po překonání překážek stojících v cestě dokonalému církevnímu společenství nesjednotí k jediné eucharistické slavnosti.^[44]

24. Konstatování, že součástí četných ekumenických setkání je téměř vždy také modlitba, a že je dokonce jejich vrcholem, je důvodem k radosti. *Týden modliteb za jednotu křesťanů*, který slavíme v lednu nebo v některých zemích okolo letnic, se stal rozšířenou a ustálenou tradicí. Ale i mimo něj je v průběhu roku mnoho příležitostí nabádajících křesťany k tomu, aby se spolu modlili. V této souvislosti bych se rád zmínil o jedinečné zkušenosti, již je *papežovo putování církvemi* na různých světadílech a v rozmanitých zemích současné *oikoumene*. Jsem si dobře vědom, že tento směr apoštolské služby udal papeži 2. vatikánský koncil. Lze prohlásit i více. Koncil toto papežovo putování učinil přesně danou povinností, která je součástí úlohy římského biskupa v jeho službě společenství.^[45] Tyto mé návštěvy s sebou téměř pokaždé přinášely ekumenická setkání a *společnou modlitbu bratří, kteří hledají jednotu v Kristu a v jeho církvi*. Zcela mimořádné vzpomínky mě vážou ke společné modlitbě s primasem anglikánské komunity v canterburské katedrále 29. května 1982, kdy jsem v oné obdivuhodné budově poznával "výmluvnou ukázkou *dlouhých let našeho společného dědictví a smutných let pozdějšího rozdělení*"^[46], a nemohu zapomenout ani na společné modlitby ve skandinávských a severských zemích (1.-10. června 1989), na americkém kontinentě nebo v Africe, nebo na společnou modlitbu v sídle Světové rady církví (12. června 1984), organizace, jejímž účelem je volat církve a církevní společenství, která jsou v ní sdružena, "k cíli viditelné jednoty v jediné mře a v jediném eucharistickém společenství, jehož projevem je uctívání Boha a společný život v Kristu"^[47]. A jak bych vůbec mohl zapomenout na svou účast na eucharistické bohoslužbě v kostele svatého Jiří, v ekumenickém patriarchátu (30. listopadu 1979) a na slavnou bohoslužbu v bazilice svatého Petra při návštěvě mého ctihodného bratra, patriarchy Dimitrije I. (6. prosince 1987). Při této příležitosti jsme se u oltáře Vyznání společně modlili nicejsko-konstantinopolské krédo v původním řeckém znění. Specifické rysy každého z těchto modlitebních setkání nelze vyjádřit jen několika málo slovy. Vzhledem k různým způsobům, jimiž byla všechna tato setkání zatížena minulostí, je každé z nich osobitě a jedinečně výmluvné. Všechna se zapsala do paměti církve vedené Paraklitem k hledání plné jednoty všech věřících v Krista.

25. Poutníkem se nestal jen papež. V těchto letech mě v Římě navštívilo mnoho ctihodných představitelů jiných církví a církevních společenství, s nimiž jsem se mohl na veřejnosti i v soukromí modlit. Již jsem se zmínil o přítomnosti ekumenického patriarchy Dimitrije I. Nyní bych chtěl také připomenout modlitební setkání, v jehož průběhu jsem se opět v bazilice svatého Petra spojil s luterskými biskupy, švédskými a finskými primasy k modlitbě nešpor při oslavách 600 let uplynulých od kanonizace svaté Brigity (5. října 1991). Jsou to jen příklady, neboť vědomí povinnosti modlit se za jednotu se stalo nedílnou součástí života církve. Není žádné závažné či významné události, které by neprospěvala společná přítomnost a modlitba křesťanů. Není možné, abych všechna tato setkání vyjmenovával, přestože každé z nich si uvedení zasluhuje. Pán nás opravdu vzal za ruku a vede nás. Tato vzájemná obdarování a modlitby již napsaly velký počet stran naší "knihy o jednotě", "knihy", již musíme neustále listovat a stále ji číst, abychom z ní mohli čerpat inspiraci a naději.

26. Modlitba, společenství modlitby, nám vždy umožňuje znovu nacházet evangelijní pravdu slov "*jeden je váš Otec*" (Mt 23,9), ten Otec, Abba, k němuž se obrací sám Kristus, jeho jednorozený Syn, který je s ním stejné podstaty. A pak: "*Jenom jeden je váš Mistr, a vy všichni jste bratři*" (Mt 23,8). "Ekumenická" modlitba odhaluje tuto základní dimenzi bratrství v Kristu, který zemřel proto, aby sjednotil rozptýlené Boží děti, abychom se tak

my mohli stát dětmi v Synu (srov. Ef 1,5) a aby se na nás plněji odražela neprozkoumatelná realita Božího otcovství a zároveň i pravda o lidství každého a všech.

To vše vyjadřuje "ekumenická" modlitba, modlitba bratří a sester. Právě proto, že jsou rozdělení, se s tím větší nadějí *sjednocují v Kristu a svěřují mu budoucnost své jednoty a svého společenství*. V této souvislosti lze opět šťastně použít učení koncilu: "Ba i sám Pán Ježíš svou modlitbou k Otci: 'at' všichni jsou jedno ... jako my jsme jedno' (Jan 17,21-22)", otvírá výhledy pro lidský rozum nedostupné, když naznačuje, že je jakási podobnost mezi jednotou božských osob a jednotou Božích dětí v pravdě a v lásce."^[48]

Toto obrácení srdce, které je nezbytnou podmínkou každého opravdového hledání jednoty, pramení z modlitby a modlitba mu ukazuje směr vedoucí k jeho naplnění: "Touha po jednotě vychází a zraje z obnovy mysli, ze sebezáporu a ze svobodně tryskající lásky. Proto si musíme od Ducha svatého vyprošovat milost upřímného sebezáporu, pokory, vlídné služby a bratrské velkodušnosti vůči druhým."^[49]

27. Modlitby za jednotu však nejsou vyhrazeny jen těm, kdo žijí v prostředí rozdělení křesťanů. Z onoho důvěrného a osobního rozhovoru, který musí každý z nás v modlitbě s Pánem udržovat, nemůže být vyloučena starost o jednotu. Jedině tak se totiž plně stane součástí reality našeho života a úkolů, které v církvi zastáváme. Abych tuto potřebu znovu potvrdil, rozhodl jsem se předložit věřícím katolické církve vzor, který považuji za příkladný: *Marii Gabrielu od Jednoty*, trapistickou řeholnici, kterou jsem prohlásil za blahoslavenou 25. ledna 1983.^[50] Sestra Marie Gabriela byla povolána k tomu, aby žila mimo svět a věnovala svůj život rozjímání a modlitbě zaměřené na 17. kapitulu evangelia svatého Jana a obětovala ho za jednotu křesťanů. A to je oporou každé modlitby: úplné a naprosté obětování svého života Otci prostřednictvím Syna v Duchu svatém. Příklad sestry Marie Gabriely nás učí a dává nám pochopit, že na modlitbu za jednotu nepotřebujeme žádnou zvláštní dobu, situaci nebo místo. Kristova modlitba k Otci je vzorem pro všechny, vždy a všude.

Ekumenický dialog

28. Jestliže je modlitba "duší" ekumenické obnovy a touhy po jednotě, pak také zakládá a podporuje vše, *co koncil definuje jako "dialog"*. Tato definice jistě není odtažitá pro dnešní *personalistické myšlení*. Postoj "dialogu" je stavěn na úroveň přirozenosti osoby a její důstojnosti. Z filozofického pohledu je tato pozice spjata s křesťanskou pravdou o člověku, kterou koncil vyjadřuje slovy: člověk je totiž "jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého"; proto člověk "může sám sebe plně nalézt jen v opravdovém darování sebe samého"^[51]. Dialog je na cestě k *naplnění člověka jako jedince i každého lidského společenství* povinností. Přestože z pojmu "dialog" zdánlivě vyplývá především poznávací moment (*dia-logos*), má každý dialog globální, existenciální rozměr. Dialog zahrnuje lidský subjekt jako celek; do dialogu mezi společenstvími vstupuje zejména subjektivita každého z nich.

Tuto pravdu o dialogu, již tak hluboce vyjádřil papež Pavel VI. ve své encyklice *Ecclesiam suam*^[52], přijalo také učení a ekumenická praxe koncilu. Dialog není jen jakási výměna názorů. Určitým způsobem je vždy jistou "výměnou darů"^[53].

29. Z tohoto důvodu také koncilní Dekret o ekumenismu staví na první místo "snahy o odstranění slov, názorů a skutků, které podle spravedlnosti a pravdy neodpovídají skutečnému stavu odloučených bratří, a tím znesnadňují vzájemné vztahy s nimi"^[54]. Dokument se touto otázkou zabývá z pohledu katolické církve a odvolává se na měřítko, jež musí katolická církev používat pro ostatní křesťany. K tomu všemu je však zapotřebí vzájemnosti. Držet se tohoto kritéria je úkolem pro všechny strany, které se chtějí dialogu účastnit, a je podmínkou jeho zahájení. Je třeba přejít od antagonistické a konfliktní pozice na takovou úroveň, kde se jednotlivé strany vzájemně uznávají jako partneři. Od počátku dialogu *musí každá strana u svého protějšku předpokládat vůli po smíru a po sjednocení v pravdě*. Aby to bylo možné uskutečnit, musíme se navzájem přestat stavět do opozice. Jedině tak bude dialog pomáhat překonávat rozdělení a umožní nám přiblížení k jednotě.

30. S hlubokou vděčností Duchu pravdy můžeme potvrdit, že 2. vatikánský koncil byl požehnanou dobou, během níž se uskutečnily základní podmínky pro účast katolické církve na ekumenickém dialogu. Na druhé straně přítomnost četných pozorovatelů z různých církví a církevních společenství, jejich hluboké zapojení do průběhu koncilu a řada setkání a společných modliteb umožněných koncillem přispěla k uskutečnění podmínek

zahájení společného dialogu. Představitelé ostatních církví a křesťanských společenství při koncilu zakoušeli ochotu k dialogu ze strany katolických biskupů celého světa a zejména Apoštolského stolce.

Místní dialogické struktury

31. Úsilí o ekumenický dialog podle požadavků vyřčených od dob koncilu se zdaleka neomezuje jen na Apoštolský stolec, ale má být vlastní také jednotlivým místním nebo partikulárním církvím. Biskupské konference a synody východních katolických církví ustavily zvláštní komise pro podporu ekumenického ducha a ekumenické činnosti. Analogické struktury působí na úrovni jednotlivých diecézí. Tyto iniciativy potvrzují, že katolická církev konkrétně a obecně přistupuje k používání koncilních směrnic o ekumenismu v praxi - a to je jeden z hlavních aspektů ekumenického hnutí.^[55] Nejenže byl navázán dialog, ale *stal se pro církev výslovnou potřebou, jednou z jejích priorit*. V důsledku toho se zdokonalila "technika" vedení dialogu, která zároveň podpořila rozvoj dialogického ducha. V této souvislosti se chceme především zmínit o dialogu mezi křesťany z různých církví nebo společenství - "dialog mezi dobře připravenými odborníky na setkáních křesťanů z různých církví nebo společenství, v němž každý hlouběji vyloží nauku svého společenství a zřetelně ukáže její charakteristické rysy"^[56]. Znalost metody umožňující dialog je nicméně ku prospěchu každému věřícímu.

32. Koncilní deklarace o náboženské svobodě prohlašuje: "Pravdu je však třeba hledat způsobem přiměřeným důstojnosti lidské osoby a její společenské povaze, totiž svobodným bádáním, za pomoci vyučování či vzdělávání, výměny myšlenek a dialogu. Takto jedni druhým vykládají pravdu, kterou našli, nebo o které se domnívají, že ji našli, aby si při jejím hledání navzájem pomáhali. K poznání pravdy se však musí pevně přimknout osobním souhlasem."^[57]

Ekumenický dialog má zásadní význam. "Tímto dialogem totiž všichni získávají pravdivější poznání nauky a života každého z obou společenství a jejich spravedlivější hodnocení. Tím také dospívají tato společenství k rozsáhlejší spolupráci na jakýchkoli úkolech, požadovaných každým křesťanským svědomím v zájmu obecného blaha, a scházejí se, kde je to dovoleno, i ke společné modlitbě. A konečně všichni zkoumají svou věrnost Kristově vůli ohledně církve a odhodlaně přistupují k potřebnému dílu obnovy a reformy."^[58]

Dialog jako zpytování svědomí

33. Ekumenický dialog má v koncilním pojetí povahu společného hledání pravdy, zejména pravdy o církvi. Pravda totiž formuje svědomí a usměrňuje jeho jednání ve prospěch jednoty. Současně také vyžaduje, aby se svědomí křesťanů, kteří jsou rozdělenými bratry, i jejich činy řídily podle Kristovy modlitby za jednotu. Mezi modlitbou a dialogem existuje součinnost. Hlubší a uvědomělejší modlitba umožňuje plodnější dialog. Modlitba je na jedné straně podmínkou dialogu a na druhé straně v dialogu také vyžívá a stává se jeho plodem.

34. Díky ekumenickému dialogu můžeme hovořit o větší zralosti naší společné modlitby. A to proto, že *dialog plní také a současně funkci zpytování svědomí*. Jak bychom si v této souvislosti mohli nepřipomenout slova z Prvního listu Janova? "Řekneme-li, že hřích nemáme, klameme sami sebe a není v nás pravda. Když však uznáme, (že se dopouštíme) hříchů, on nám hříchy odpustí a očistí nás od všeho špatného, protože věrně (plní, co slíbil), a protože je spravedlivý" (1,8-9). Jan jde ještě dál a prohlašuje: "Řekneme-li však, že jsme nezhrěšili, děláme z něho lháře a jeho slovo v nás není" (1,10). *Natolik radikální výzva k tomu, abychom si svou hříšnost přiznali*, musí být také znakem ducha, s nímž k ekumenickému dialogu přistupujeme. Kdyby se ekumenický dialog nestal zpytováním svědomí jako "dialog svědomí", mohli bychom se ještě spoléhat na jistotu, kterou nám tento list dále předkládá? "Moje milé děti! Toto vám píšu, abyste nehřešili. Zhrěší-li však někdo, máme přímluvcu u Otce: Ježíše Krista spravedlivého. On je smírnou obětí za naše hříchy, a nejen za naše, ale i za (hříchy) celého světa" (2,1-2). Kristus se obětoval za všechny hříchy světa, a tedy také za hříchy proti jednotě církve: za hříchy křesťanů - pastýřů ne méně než věřících. I po tolika hříších, které přispěly k historickým rozdělením, *je jednota křesťanů možná*, pokud si budeme pokorně vědomi, že jsme zhřešili proti jednotě, a budeme přesvědčeni o potřebnosti svého obrácení. Odpuštěny a překonány nemají být jen osobní hříchy, ale také hříchy společenské neboli samotné "struktury" hříchu, které přispěly a mohou přispívat k rozdělení a k jeho utvrzení.

35. Na pomoc nám opět přichází 2. vatikánský koncil. Lze říci, že celý dekret o ekumenismu je prosycen duchem obrácení.^[59]

Ekumenický dialog v tomto dokumentu nabývá své vlastní povahy, mění se v "*dialog obrácení*", a tím se podle slov papeže Pavla VI. stává opravdovým "dialogem spásy"^[60]. Dialog se nemůže odvíjet jen po horizontální linii, nemůže se omezovat jen na setkání, výměnu názorů nebo dokonce jen darů, které jsou jednotlivým společenstvím vlastní. Má také a především vertikální rozměr, směřující k Vykupiteli světa a Pánu dějin, jenž je naším smířením. Vertikální rozměr spočívá ve společném a vzájemném uznání našeho stavu -jsme muži a ženy, kteří zhřešili. Právě tím se v bratřích žijících ve společenstvích, která mezi sebou nemají plné společenství, utváří onen vnitřní prostor, v němž může Kristus, pramen jednoty církve, účinně působit s veškerou mocí svého Ducha, Paraklita.

Dialog jako prostředek k vyřešení neshod

36. Dialog je také přirozeným nástrojem konfrontace různých náhledů a především zkoumání neshod, jež jsou na překážku plnému společenství křesťanů. Dekret o ekumenismu se v první řadě zabývá popisem morálních dispozic, s nimiž je nutno přistupovat k doktrinárním diskusím: "Když katoličtí teologové ve věrnosti nauce církve spolu s odloučenými bratry bádají o božských tajemstvích, mají postupovat s láskou k pravdě, s křesťanskou láskou a pokorou."^[61]

Láska k pravdě je nejhlubším rozměrem opravdového hledání plného společenství křesťanů. Bez této lásky by nebylo možné čelit objektivním teologickým, kulturním, psychologickým a sociálním obtížím, s nimiž se při zkoumání neshod setkáváme. S touto vnitřní a osobní dimenzí je nerozlučně spjat duch lásky a pokory. Lásky k mému protějšku a pokory vůči odhalované pravdě, která může vyžadovat revizi tvrzení a postojů.

V souvislosti se zkoumáním neshod koncil požaduje jasné předložení celého učení. Zároveň také žádá, aby způsob a metoda hlásání katolické víry nebyly na překážku dialogu s bratřími.^[62] Jistě je možné vydávat svědectví o své víře a vysvětlovat její učení správným, věrným a srozumitelným způsobem a zároveň brát v potaz duševní kategorie a konkrétní dějinnou zkušenost druhého člověka.

Plné společenství se samozřejmě bude muset uskutečnit přijetím celé pravdy, do níž Kristovy učedníky uvádí Duch svatý. Proto je nutné zcela vyloučit jakýkoli redukcionismus nebo laciný, konkordismus". Závažné otázky je třeba řešit, protože jinak se v týchž souvislostech nebo v jiné podobě vynoří opět.

37. Dekret *Unitatis redintegratio* poukazuje na kritérium, podle něhož se mají katolíci řídit při předkládání nebo konfrontaci svého učení: "Při porovnávání nauk ať pamatují, že existuje řád neboli 'hierarchie' pravd katolického učení, podle různé spojitosti se základem křesťanské víry. Tak bude připravována cesta, na níž budou všichni tímto bratrským soutěžením povzbuzováni k hlubšímu poznání a jasnějšímu vyjádření nevystižitelného Kristova bohatství."^[63]

38. Při dialogu se nevyhnutelně setkáváme s problémem různých formulací používaných v učení jednotlivých církví a církevních společenství, což přináší řadu důsledků pro ekumenické úsilí.

V souvislosti s doktrinárními formulacemi, které se odlišují od formulací běžných v určitém společenství, je v první řadě samozřejmě vhodné zjistit, zda se za jejich slovy neskrývá tentýž obsah, jak se například konstatovalo v nedávných společných prohlášeních podepsaných mými předchůdci a mnou spolu s patriarchy církví, s nimiž jsme po staletí vedli christologické spory. Ohledně formulace zjevených pravd prohlášení *Mysterium Ecclesiae* potvrzuje: "Ačkoli pravdy, které církev zamýšlí vyučovat prostřednictvím dogmatických formulací, nejsou poplatné jednotlivým pojmům, které jsou v různých epochách proměnlivé, a mohou být případně vyjádřeny i bez jejich pomoci, může se nicméně také stát, že tytéž pravdy vyjádřené posvátným učitelským úřadem církve budou těmito pojmy poznamenány. Za tohoto předpokladu je třeba prohlásit, že dogmatické formulace učitelského úřadu církve od samého počátku odpovídajícím způsobem sdělovaly zjevenou pravdu a těm, kdo je správně chápou, ji předávají odpovídajícím způsobem i nadále."^[64] Ekumenický dialog, který stimuluje zúčastněné strany k tomu, aby si vzájemně kladly otázky, aby se navzájem chápaly a podávaly si vysvětlení, zde umožňuje nečekané objevy. Polemiky a nesnášenlivé spory proměnily v neslučitelná tvrzení to, co ve skutečnosti bylo výsledkem dvou různých pohledů zkoumajících tutéž skutečnost z odlišných úhlů. Dnes

je zapotřebí najít formulaci, která by zachytila celou skutečnost, umožnila nám překonat její částečné chápání a vyloučit chybné výklady.

Jednou z výhod ekumenismu je, že křesťanským společenstvím napomáhá k odhalování nezbadatelného bohatství pravdy. I v tomto kontextu může vše, co Duch působí v "ostatních", přispět k budování všech společenství^[65] a určitým způsobem je vyučovat o Kristově tajemství. Skutečný ekumenismus je jednou z milostí pravdy.

39. Dialog konečně staví zúčastněné strany před opravdové a skutečné odlišnosti týkající se víry. Zejména k nim je třeba přistupovat s upřímným duchem bratrské lásky, úcty k potřebám vlastního svědomí a svědomí bližního, s hlubokou pokorou a láskou k pravdě. Konfrontace se v této otázce opírá o dva základní pilíře: o Písmo svaté a o slavnou tradici církve. Katolíkům při tom napomáhá učitelský úřad, který je pro církve stále životně důležitý.

Praktická spolupráce

40. Účelem vztahů mezi křesťany není jen vzájemné poznání, společná modlitba a dialog. Tyto vztahy předpokládají a již nyní vyžadují veškerou možnou praktickou spolupráci vedenou na různých úrovních: na úrovni pastorační, kulturní, sociální a také ve svědectví vydávaném evangelijnímu poselství.^[66]

"Spolupráce všech křesťanů vyjadřuje živým způsobem spojení, které je již navzájem sjednocuje, a staví do plnějšího světla tvář Krista Služebníka."^[67] Tato spolupráce založená na společné mře není jen prosyncena společenstvím bratří, ale je epifanií samotného Krista.

Ekumenická spolupráce je kromě toho také skutečnou školou ekumenismu, dynamickou cestou k jednotě. Jednota v jednání vede k plné jednotě víry: "Touto spoluprací se mohou všichni, kteří věří v Krista, snadno naučit, jak se navzájem lépe poznávat a mít se více v úctě a jak připravit cestu k jednotě křesťanů."^[68]

V očích světa nabývá spolupráce mezi křesťany rozměrů společného křesťanského svědectví a stává se nástrojem evangelizace a dobrodiním pro všechny strany.

II. KAPITOLA

Plody dialogu

Znovunalezené bratrství

41. Výše uvedené skutečnosti o ekumenickém dialogu v pokoncilním období nás vedou k díkůvzdání Duchu pravdy, jehož Kristus Pán slíbil apoštolům a církvi (srov. Jan 14,26). Poprvé v dějinách nabyla aktivita podporující jednotu křesťanů tak velkých rozměrů a poprvé se tak mohutně rozšířila. Již to je velkým darem, který nám Bůh udělil a který si od nás zasluhuje nejhlubší vděčnost. Z Kristovy plnosti dostáváme "milost za milostí" (Jan 1,16). Uznání množství udělených Božích darů je podmínkou našeho uschopnění k tomu, abychom mohli obdržet další dary, bez nichž se při vedení ekumenického díla k dosažení jednoty nemůžeme obejít.

Celkový pohled na uplynulých třicet let nám umožňuje lépe pochopit mnoho plodů tohoto společného obrácení k evangeliu, jež Boží Duch působil prostřednictvím ekumenického hnutí.

42. Například se stává, že - v duchu horského kázání - křesťané náležející k určitému vyznání již ostatní křesťany nepovažují za nepřátele nebo cizince, ale za své bratry a sestry. Na druhé straně je dokonce i výraz "odloučení bratří" dnes stále více nahrazován slovy, která lépe vyjadřují hloubku společenství - vyplývající z charakteru křtu -, které je přes dějinné a kanonické roztržky posilováno Duchem. Mluví se o "dalších křesťanech", o "jiných pokřtěných", o "křesťanech jiných společenství". *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* charakterizuje společenství, k nimž tito křesťané náleží, jako "církve a církevní společenství, která nejsou s katolickou církví v plném společenství"^[69]. Toto rozšíření slovní zásoby svědčí o značném vývoji mentalit. Prohlubuje se vědomí společné příslušnosti ke Kristu. Častokrát jsem to mohl osobně konstatovat při ekumenických slavnostech, které patří k významným událostem na mých apoštolských cestách po různých částech světa, nebo při setkáních a ekumenických slavnostech, které se konaly v Římě. Univerzální bratrství" křesťanů se stalo pevným ekumenickým přesvědčením. Společenství, která spolu kdysi soupeřila, nechala upadnout do zapomnění dávné exkomunikace a dnes si v mnoha případech vzájemně pomáhají. Někdy si navzájem půjčují budovy sloužící k bohoslužbě, společenstvím, která mají méně prostředků, poskytují stipendia pro formaci jejich služebníků, u občanských autorit vystupují na obranu jiných, nespravedlivě obviněných křesťanů, dokazují nepodloženost pomluv, jejichž obětí jsou určité skupiny.

Křesťané se jedním slovem obracejí k bratrské lásce, do níž jsou zahrnuti všichni Kristovi učedníci. Jestliže z důvodu násilných politických akcí v některých konkrétních situacích nastane jistá agresivita nebo je oživen duch rivality, obecně se autority zúčastněných stran zasazují o to, aby převládl "Nový zákon" ducha lásky. Tímto duchem bohužel nebyly přetvořeny všechny situace, v nichž došlo ke krvavým konfliktům. Ekumenické úsilí v těchto situacích nezřídka vyžaduje skutečně hrdinská rozhodnutí.

V této souvislosti je nutno poznamenat, že uznání bratrství není důsledkem liberálního filantropismu nebo povrchní familiarity. Pramení z uznání jediného křtu a z něj vyplývající potřeby, aby Bůh byl oslaven ve svém díle. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* toužebně vyhlíží vzájemné a oficiální uznání křtu.^[70] Tím zásadním způsobem přesahuje ekumenickou zdvořilost a představuje základní ekzeziologický výrok.

Je vhodné připomenout, že zásadní charakter křtu pro budování církve byl jasně vyjádřen také díky multilaterálnímu dialogu.^[71]

Solidarita ve službě lidstvu

43. Stále častěji se stává, že představitelé křesťanských společenství ve jménu Krista společně zaujímají postoj k závažným problémům, které se týkají lidského povolání, svobody, spravedlnosti, míru a budoucnosti světa. Tím "komunikují" prostřednictvím jednoho z hlavních prvků křesťanského poselství: způsobem, jenž dokáže být realistický, připomínají společnosti Boží vůli tím, že upozorňují autority a občany, aby se neskláněli pod jeho, jež by je vedlo k pošlapání lidských práv. Je jasné, a zkušenost to dokazuje, že za některých okolností má společný hlas křesťanů větší odezvu než hlas osamělého jednotlivce.

Představitelé společenství však nejsou jediní, kdo se k tomuto úsilí o jednotu připojují. Velký počet křesťanů ze všech společenství se z důvodu své víry společně účastní odvážných projektů, jimiž zamýšlejí změnit svět v tom smyslu, že usilují o vítězství úcty k právům a potřebám všech, zejména chudých,

pokořovaných a bezbranných. V encyklice *Sollicitudo rei socialis* jsem tuto spolupráci s radostí konstatoval a zdůraznil, že jí katolická církev nemůže zanechat.^[72] Křesťané, kteří kdysi jednali nezávisle na sobě, totiž nyní společně slouží této věci, aby tak mohla vítězně zazářit Boží dobrota.

Zde se již jedná o evangelijní logiku. Proto jsem ve zmínce o tom, co jsem napsal ve své první encyklice *Redemptor hominis*, měl příležitost "tento bod zdůraznit a povzbudit všechno úsilí, které je vyvíjeno tímto směrem na všech úrovních, na nichž se setkáváme s ostatními křesťanskými bratry"^[73], a děkoval jsem Bohu "za to, co již učinil v ostatních církvích a církevních společenstvích a co vykonal jejich prostřednictvím", stejně jako prostřednictvím katolické církve.^[74] Dnes s uspokojením zjišťuji, že se již mohutná síť ekumenické spolupráce stále více rozrůstá. Také působením Ekumenické rady církví se dnes v této oblasti uskutečňuje veliké dílo.

Sbližování v Božím slově a v bohoslužbě

44. K významným pokrokům v ekumenickém obrácení došlo také v další oblasti, v oblasti vztahující se k Božím slovu. Mám na mysli především tak důležitou událost, jako jsou ekumenické překlady bible do nejrůznějších jazykových skupin. Po vyhlášení konstituce *Dei Verbum* 2. vatikánským koncilem katolická církev nemohla s radostí nepřijmout realizaci těchto překladů^[75], které jsou dílem odborníků a všeobecně poskytují bezpečný základ k modlitbě a pastorační činnosti všech Kristových učedníků. Kdo si vzpomíná, do jaké míry byla rozdělení, zejména na Západě, ovlivněna diskusemi kolem Písma svatého, může chápat, jak význačný krok kupředu tyto společné překlady představují.

45. Na provedení liturgické obnovy v katolické církvi odpověděla řada církevních společenství iniciativou směřující k obnově své bohoslužby. Některá z nich, na základě přání vyjádřeného na ekumenické úrovni^[76], opustila zvyk slavit svou liturgii Poslední večeře jen při vzácných příležitostech a rozhodla se, že ji budou slavit každou neděli. Porovnáme-li na druhé straně cykly liturgických textů používaných v různých západních křesťanských společenstvích, zjišťujeme, že jsou si v zásadě velmi blízké. Právě tak byl na ekumenické úrovni^[77] kladen neobyčejný důraz na liturgii a liturgická znamení (obrazy, ikony, roucha, osvětlení, kadidlo, gestikulaci). Vedle toho se součástí studia na teologických institutech, v nichž jsou připravováni budoucí služebníci, začíná stávat součástí studijního plánu také historie a význam liturgie, které jsou opět objevovány jako potřebné.

Toto jsou některé známky sblížení zasahující do rozmanitých aspektů svátostného života. Z důvodu rozdílnosti ve víře není samozřejmě ještě možné společně koncelebrovat tutéž eucharistickou bohoslužbu. Přesto vše toužíme po tom, abychom společně slavili jedinou eucharistii Páně, a tato touha se již stává společnou chválou, toutéž prosbou. Společně se obracíme k Otci, a stále více tak činíme "s jedním srdcem". Někdy se nám konečně zpečetění tohoto "skutečného, přestože ještě ne plného" společenství jeví blíže než dříve. Kdo by ještě před sto lety na něco takového jen pomyslel?

46. V tomto kontextu je pro nás důvodem k radosti si připomenout, že za určitých daných okolností mohou katoličtí kněží udělovat svátosti eucharistie, smíření a pomazání nemocným jiným křesťanům, kteří nejsou v plném společenství s katolickou církví, ale vše touží tyto svátosti přijmout, svobodně o ně žádají a projevují víru, kterou katolická církev v tyto svátosti chová. Na druhé straně se mohou v určitých případech a za zvláštních okolností k těmto svátostem udělovaným služebníky církvi, v nichž jsou tyto svátosti platné, uchýlovat také katolíci. Podmínky tohoto vzájemného přijetí jsou stanoveny specifickými normami, které se musejí dodržovat pro další růst ekumenismu.^[78]

Oceňovat stávající dobra u ostatních křesťanů

47. Dialog se neodvíjí výhradně jen kolem učení, ale zahrnuje celého člověka: je také dialogem lásky. Koncil prohlásil: "Je nutné, aby katolíci s radostí uznávali a oceňovali pravé křesťanské hodnoty, pocházející ze společného dědictví, které jsou u bratří od nás odloučených. Je spravedlivé a spasitelné uznávat bohatství Kristovo a působení duchovních sil v životě jiných, kteří vydávají svědectví Kristu někdy až k prolití krve; Bůh je totiž vždy podivuhodný a má být obdivován ve svých dílech."^[79]

48. Vztahy ustavené členy katolické církve s ostatními křesťany v pokoncilním období odhalily, co Bůh činí v těch, kdo náležejí k ostatním církvím a církevním společenstvím. Tento bezprostřední styk na různých úrovních, jak mezi pastýři, tak mezi členy společenství, nám umožnil, abychom si uvědomili svědectví, které Bohu a Kristu vydávají ostatní křesťané. Pro veškerou ekumenickou zkušenost, která je zároveň výzvou a úkolem naší epochy, se tak otevřel rozsáhlý prostor. Není snad XX. století dobou velkých svědectví, která jdou až "k prolítí krve"? A netýkají se snad také jednotlivých církví a církevních společenství, která svůj název odvozuji od Krista ukřižovaného a vzkříšeného?

Toto společné svědectví svatosti, jako věrnosti jedinému Pánu, je ekumenickým potenciálem, který je mimořádně naplněn milostí. Druhý vatikánský koncil zdůrazňuje, že dobra přítomná u ostatních křesťanů mohou přispívat k rozvoji katolíků: "Nesmíme také nechat bez povšimnutí, že cokoli milost Ducha svatého působí v odloučených bratřích, může sloužit i nám k poučení. Všechno totiž, co je opravdu křesťanské, se nikdy nepřičí pravým hodnotám víry, ale naopak může vždy pomáhat k dokonalejšímu pochopení tajemství Krista a církve."^[80] Ekumenický dialog, jakožto skutečný dialog spásy, bude tento zahájený proces bez otálení podněcovat k tomu, aby vedl k pravému a plnému společenství.

Růst společenství

49. Drahocenným plodem vztahů mezi křesťany a plodem jejich teologického dialogu je růst společenství. Díky těmto vztahům a díky teologickému dialogu si křesťané uvědomili společné prvky své víry. Toto vědomí přispělo k dalšímu utvrzení jejich úsilí zaměřenému na dosažení plné jednoty. Středem, který všemu zmíněnému úsilí dodává mocné podněty a udává směr, zůstává 2. vatikánský koncil.

Dogmatická konstituce *Lumen gentium* spojuje učení o katolické církvi s uznáním spásných prvků, které se nacházejí v ostatních církvích a církevních společenstvích.^[81] Nejedná se v ní o uvědomování si statických prvků, které by byly pasivně přítomny v těchto církvích a církevních společenstvích. Poněvadž tyto prvky jsou dary Kristovy církve, vedou již ze své podstaty ke znovuustavení jednoty. Z toho plyne, že hledání jednoty křesťanů není žádnou nezávaznou nebo příležitostnou činností, ale potřebou vyplývající ze samotného bytí křesťanského společenství.

Podobně i bilaterální teologické dialogy s většími křesťanskými společenstvími vycházejí z uznání stávajícího stupně společenství a postupně prodiskutovávají jejich současné odlišnosti. Pán křesťanům naší doby udělil příležitost zmírnit tradiční sváry.

Dialog s východními církvemi

50. V tomto ohledu je třeba nejprve připustit, a to se zvláštní vděčností vůči Boží prozřetelnosti, že naše svazky s východními církvemi, během staletí oslabené, se během 2. vatikánského koncilu posílily. Pozorovatelé z těchto církví, přítomní na koncilu společně s představiteli církví a církevních společenství Západu, veřejně projevíli, a to v okamžiku pro katolickou církev velice slavnostním, svou společnou ochotu usilovat o obnovu společenství.

Koncil zase uvažoval o východních církvích objektivně a s hlubokou sympatií a zdůraznil jejich církevní povahu a reálné svazky společenství, které je spojují s katolickou církví. Dekret o ekumenismu praví toto: "Slavením eucharistie Páně se tak v těchto jednotlivých církvích buduje a roste Boží církev." Jako důsledek dodává, že "tyto církve, i když odloučené, mají pravé svátosti a především, vlivem apoštolské posloupnosti, mají kněžství a eucharistii, které je s námi dosud těsně pojí"^[82].

Když koncil hovořil o východních církvích, uznal jejich hluboké liturgické a duchovní tradice, specifiku jejich historického vývoje, jejich řád pocházející z nejstarších dob a schválený svatými Oci a ekumenickými koncily a jejich vlastní způsob vyjadřování nauky. Koncil to uznal v přesvědčení, že legitimní různost není nikterak v protikladu s jednotou církve, ale spíše zvyšuje její lesk a velice přispívá k naplnění jejího poslání.

Druhý vatikánský koncil si přál, aby byl dialog založen na společenství, které již existuje, a tak obrací pozornost ke vznešené skutečnosti východních církví: "Proto posvátný sněm vybízí všechny, ale zvláště ty, kteří usilují o obnovení žádoucího plného společenství mezi východními církvemi a katolickou církví, aby náležitě uvážili tyto zvláštní podmínky vzniku a růstu východních církví a též povahu vztahů, které byly mezi nimi a Římským stolcem před rozštěpením, a utvořili si o tom všem správný úsudek."^[83]

51. Tento přístup koncilu již přinesl své ovoce jak v oblasti postupného zrání bratrských vztahů skrze dialog lásky, tak v oblasti rozhovorů o nauce v rámci *Spojené mezinárodní komise pro teologický dialog mezi katolickou církví a pravoslavnou církví*. Podobně přinesl mnohé ovoce i ve vztazích se starými církvemi Východu.

Tento proces probíhá pomalu a svízelně, ale zároveň je zdrojem veliké radosti; je také velice inspirující, neboť vede k postupnému znovuobjevení bratrství.

Obnovené kontakty

52. Mluvíme-li o římské církvi a ekumenickém patriarchátu v Konstantinopoli, proces, o němž jsme se právě zmínili, se započal díky vzájemné otevřenosti papeže Jana XXIII. a Pavla VI. na straně jedné a ekumenického patriarchy Athenagora I. a jeho nástupců na straně druhé. Výsledná změna našla své historické vyjádření v církevním aktu, kdy byla "z paměti a středu církve odstraněna"^[84] vzpomínka na exkomunikace, které se před devíti sty lety, roku 1054, staly symbolem schizmatu mezi Římem a Konstantinopolí. Ona církevní událost, tolik naplněná touhou po ekumenismu, se uskutečnila během posledních dní koncilu, 7. prosince 1965. Koncil tak byl zakončen slavnostním aktem, který byl zároveň uzdravením dějinných vzpomínek, vzájemným odpuštěním i aktem pevného odhodlání usilovat o společenství.

Tomuto gestu předcházelo setkání papeže Pavla VI. a patriarchy Athenagora I. v Jeruzalémě v lednu 1964 během papežovy pouti do Svaté země. Ve stejnou dobu se papež Pavel setkal také s Benediktem, pravoslavným patriarchou Jeruzaléma. Později navštívil papež Pavel patriarchu Athenagora ve Phanaru (Istanbul) 25. července 1967, a v říjnu téhož roku byl patriarcha slavnostně přijat v Římě. Tato modlitbami naplněná setkání jsou milníky na cestě navázání přátelských vztahů mezi západní a východní církví a na cestě znovuobjevení jednoty, kterou obě církve sdílely v prvním tisíciletí.

Po smrti papeže Pavla VI. a krátkém pontifikátu papeže Jana Pavla I., když byla služba římského biskupa svěřena mně, považoval jsem za jednu z prvních povinností svého pontifikátu obnovení osobního kontaktu s ekumenickým patriarchou Dimitrijem I., který mezitím nahradil na konstantinopolském stolci patriarchu Athenagora. Během mé návštěvy ve Phanaru 29. listopadu 1979 jsme se patriarcha a já rozhodli začít teologický dialog mezi katolickou církví a všemi pravoslavnými církvemi v kanonickém společenství s konstantinopolským stolcem. V tomto směru je důležité dodat, že tehdy byly také v plném proudu přípravy na svolání budoucího sněmu pravoslavných církví. Hledání harmonie mezi nimi přispívá k životu a vitalitě těchto sesterských církví; je také významné vzhledem k roli, kterou jsou povolány hrát na cestě k jednotě. Ekumenický patriarcha se rozhodl moji návštěvu oplátit, a tak jsem měl v prosinci 1987 potěšení uvítat ho s velikým pohnutím a úctou v Římě. Právě v tomto kontextu církevního bratrství je dobré připomenout praxi, která již po několik let probíhá - návštěvu delegace ekumenického patriarchátu v Římě na svátek svatých apoštolů Petra a Pavla i zvyk vysílat delegaci Svatého stolce do Phanaru v době slavení svátku svatého Ondřeje.

53. Kromě jiného umožňují tyto pravidelné kontakty přímou výměnu informací a názorů s vyhlídkou na posilování bratrské koordinace. Dále nás společná účast na modlitbě znovu přivádí k životu bok po boku a pomáhá nám přijímat a do praxe uvádět úmysl našeho Pána s jeho církví.

Na oné cestě, kterou jsme od 2. vatikánského koncilu prošli, je zapotřebí zmínit přinejmenším dvě obzvláště výmluvné události, které mají veliký ekumenický dosah pro vztahy mezi Východem a Západem. První z nich je jubilejní rok 1984, kdy jsme si připomněli jedenácté století od evangelizační aktivity svatých Cyrila a Metoděje, příležitost, která mi umožnila prohlásit oba věrozvěsty, tyto svaté apoštoly Slovanů, za spolupatrony Evropy. V roce 1964 během koncilu prohlásil již papež Pavel VI. patronem Evropy svatého Benedikta. Spojení obou soluňských bratří s velikým zakladatelem západního mnišství nepřímo slouží ke zdůraznění dvojí církevní a kulturní tradice tak důležité během dvou tisíc let křesťanství, jež poznamenalo evropské dějiny. Proto také stojí za připomínku, že svatý Cyril a Metoděj přišli z prostředí byzantské církve své doby, doby, kdy tato církev byla ve společenství s Římem. Když jsem se společně se svatým Benediktem prohlásil za patrony Evropy, mým záměrem nebylo pouze znovu připomínat historickou pravdu o křesťanství v Evropě, ale také nabídnout důležité téma pro dialog mezi Východem a Západem, který v době po koncilu vzbuzuje tak veliké naděje. Jak ve svatém Benediktu, tak ve svatých Cyrilu a Metoději může Evropa znovu objevit své duchovní kořeny. Nyní, když druhé

tisíciletí od Kristova narození spěje ke svému naplnění, musí být všichni světci uctíváni společně, a to jako patroni naší minulosti a jako svatí, kterým církve a národy Evropy svěří svůj zítřek.

54. Další událostí, kterou s radostí připomínám, je oslava milénia pokřtění Rusi (988 - 1988). Katolická církev, a obzvláště tento Apoštolský stolec, se toužil oslav tohoto jubilea zúčastnit a také zdůraznit, že tento křest udělený svatému Vladimíru v Kyjevě byl klíčovou událostí evangelizace světa. Této události vděčí za svou víru veliké slovanské národy východní Evropy, stejně jako národy žijící od Uralu až po Aljašku.

V této perspektivě nachází svůj nejhlubší význam obraz, který často užívám: církve musí dýchat oběma svými plícemi! V prvním tisíciletí dějin křesťanství lze toto vyjádření použít především o vztazích mezi Byzancí a Římem. Od pokřtění Rusi dochází k jeho širšímu uplatnění: evangelizace se šíří do mnohem rozsáhlejších oblastí, a tak nyní tento obraz zahrnuje celou církev. Jestliže pak uvážíme, že spásný akt na březích Dněpru se udál v době, kdy církve na Východě a církve na Západě nebyla rozdělena, jasně pochopíme, že vizi plného společenství, které máme hledat, je jednota v legitimní různosti. Právě to jsem důrazně prohlásil i ve své encyklice *Slavorum apostoli*^[85] o svatých Cyrilu a Metoději a ve svém apoštolském listu *Euntes in mundum*^[86] adresovaném katolickým věřícím v upomínku milénia pokřtění Kyjevské Rusi.

Sesterské církve

55. Ve svém historickém souhrnu má koncilní dekret *Unitatis redintegratio* na mysli jednotu, která byla přes všechny problémy v prvním tisíciletí zakoušena a dnes nám v jistém smyslu slouží jako určitý model. "Posvátný sněm by chtěl ... všem s potěšením připomenout, že na východě je mnoho místních či partikulárních církví, mezi nimiž zaujímají první místo církve patriarchální, a nemálo z nich se honosí tím, že pocházejí od apoštolů."^[87] Cesta církve se započala v Jeruzalémě v den letnic, a její původní expanze do *oikuméné* oné doby se soustředila kolem Petra a Jedenácti (srov. Sk 2,14). Struktury církve na Východě i na Západě se rozvíjely ve vztahu k tomuto apoštolskému odkazu. Její jednota během prvního tisíciletí byla uvnitř týchž struktur realizována skrze biskupy, nástupce apoštolů, ve společenství s biskupem římským. Jestliže dnes, na konci druhého tisíciletí, usilujeme o obnovení plného společenství, je to právě takto strukturovaná jednota, kterou musíme hledat.

Dekret o ekumenismu pak zdůrazňuje další významný aspekt, díky němuž všechny místní církve zůstaly v jednotě: "pěči o uchování těch bratrských vztahů ve společenství víry a lásky, které mají být mezi místními církvemi jako sestrami"^[88].

56. Na základě 2. vatikánského koncilu a ve světle rané tradice se znovu stalo obvyklým mluvit o partikulárních či místních církvích sdružených kolem jejich biskupa jako o "sesterských církvích". Na cestě k plnému společenství byl navíc velice důležitým krokem fakt, že byly sňaty vzájemné exkomunikace, což odstranilo bolestné kanonické a psychologické překážky.

Struktury jednoty, které existovaly před rozdělením, jsou dědictvím zkušenosti, která provází naši společnou cestu k obnovení plného společenství. Pán ovšem nepřestal během druhého tisíciletí zahrnovat církve hojným ovocem milosti a růstu. Naneštěstí však postupné vzájemné odcizení připravilo církve Východu a Západu o výhody vzájemné výměny a spolupráce. S milostí Boží je třeba vynaložit veliké úsilí, aby mezi nimi došlo k obnovení plného společenství, zdroje velikých dober pro církve Kristovu. Tato snaha si žádá veškerou naši dobrou vůli, pokornou modlitbu a vytrvalou spolupráci, která nikdy neztrácí odvahu. Svatý Pavel nás povzbuzuje: "Jeden druhého břemena neste" (Gal 6,2). Jak vhodné a závažné je pro nás toto apoštolovo povzbuzení! Na této cestě by nás mělo stále doprovázet tradiční pojmenování "sesterské církve".

57. V souladu s nadějí vyjádřenou papežem Pavlem VI. je naším cílem společně obnovit plnou jednotu v legitimní různosti: "Bůh dal, abychom ve mře přijali to, co apoštolové viděli, pochopili a co nám zvěstovali. Křtem jsme 'jeden v Kristu Ježíši' (Gal 3,28). Díky apoštolské posloupnosti jsme blíže spojeni kněžstvím a eucharistií. Účastí na Božím obdarování církve jsme uvedeni do společenství s Otcem skrze Syna v Duchu svatém ... V každé místní církvi působí toto tajemství božské lásky, a právě to je jistě podkladem tradičního a překrásného výrazu 'sesterské církve', které místní církve rády užívaly jedna o druhé (srov. dekret *Unitatis redintegratio* 14). Po staletí jsme žili tímto životem 'sesterských církví' a společně konali ekumenické koncily, které střežily poklad víry proti všemu porušení. A dnes, po dlouhém období rozdělení a vzájemných neshod, nám Pán umožňuje, abychom se navzájem znovu objevili jako 'sesterské církve' i přes překážky, které mezi námi

kdysi vznikly.^[89] Jestliže dnes, na prahu třetího tisíciletí, usilujeme o obnovu plného společenství, musíme pro dosažení této reality pracovat a musí to být tato realita, o kterou nám půjde.

Pro církve je kontakt s touto slavnou tradicí velice plodný. Jak praví koncil: "Východní církve mají od počátku poklad, z kterého západní církve velmi mnoho čerpala v liturgii, v duchovní tradici a v právním řádu."^[90]

Součástí tohoto "pokladu" je také "bohatství těch duchovních tradic, které našly vyjádření zejména v mnišství. Tam se totiž už od slavných dob svatých Otců dařilo mnišské spiritualitě, která se odtud rozšířila do západních zemí"^[91]. Jak jsem již měl příležitost zdůraznit ve svém nedávném apoštolském listu *Orientalis lumen*, církve východu žily se skutečnou velkorysostí závazek vyjádřených mnišským životem "počínaje evangelizací, nejvyšší službou, kterou může křesťan svému bratru poskytnout, následovanou mnoha jinými formami duchovní i hmotné služby. Zajisté lze říci, že mnišství ve starověku - i v různých dobách dalších staletí - bylo velice významným prostředkem evangelizace národů"^[92].

Koncil se neomezuje na to, aby mezi církvemi Východu a Západu pouze zdůraznil prvky podobnosti. V souladu s historickou pravdou neváhá říci: "Není divu, že některé stránky zjeveného tajemství přiměřeněji chápou a lépe osvětlují jedni než druhí, takže je třeba říci, že se odlišné teologické formulace často spíše doplňují, než aby si odporovaly."^[93] Společenství se stává plodným výměnou darů mezi církvemi, tím, že se navzájem doplňují.

58. Z nového utvrzení již existujícího společenství víry vyvodil 2. vatikánský koncil důsledky pro pastorační, užitečné pro každodenní život věřících a pro prohloubení ducha jednoty. Vzhledem k velice blízkým svátostným svazkům mezi katolickou církví a pravoslavnými církvemi prohlašuje dekret o východních katolických církvích *Orientalium ecclesiarum*: "Pastorační praxe ukazuje, že pokud jde o východní bratry, je možné a nutné přihlížet k rozličným okolnostem u jednotlivců, u nichž ani není porušována jednota církve, ani není třeba se obávat nebezpečí, a naproti tomu se hlásí naléhavá potřeba vzhledem ke spáse nebo pro duchovní dobro lidí. Proto katolická církev se zřetelem na dobové, místní a osobní okolnosti často posuzovala a posuzuje tuto skutečnost mírněji; dává všem prostředky spásy i svědectví lásky mezi křesťany účastí na svátostech a jiných posvátných úkonech nebo věcech."^[94]

Ve světle zkušeností získaných v pokoncilních letech byla tato teologická a pastorační orientace vtělena do dvou kodexů kanonického práva.^[95] Z pastoračního hlediska byla explicitně vyložena v *Direktáři k provádění ekumenických principů a norem*.^[96]

V natolik důležité a citlivé záležitosti je nezbytné, aby pastýři pečlivě poučili věřící a přesně je obeznámili s konkrétními důvody jak pro toto sdílení liturgické bohoslužby, tak pro různá opatření, která je upravují.

U svátostí, obzvláště pak u svaté eucharistie, však nikdy nesmí dojít k nepochopení teologických předpokladů jejich sdílení.

Pokrok v dialogu

59. Od svého založení v roce 1979 *Spojená mezinárodní komise pro teologický dialog mezi katolickou církví a pravoslavnými církvemi* vytrvale pracovala. Svá studia zaměřovala především na oblasti, zvolené po vzájemné dohodě, s cílem obnovy plného společenství mezi oběma církvemi. Toto společenství, které je založeno na jednotě víry a jde ve stopách zkušenosti a tradice staré církve, nalezne své naplnění ve společném slavení Nejsvětější eucharistie. V pozitivním duchu a na základě toho, co máme společné, docílila Spojená komise výrazného pokroku, a jak jsem mohl vyhlásit společně se svým ctihodným bratrem, Jeho Svatostí Dimitrijem I., ekumenickým patriarchou, došla k závěru, "že katolická církev a pravoslavná církev mohou již společně vyznat svou víru v tajemství církve a ve svazek mezi vírou a svátostmi"^[97]. Komise poté prohlásila, že "v našich církvích je apoštolská posloupnost základem posvěcení a jednoty lidu Božího"^[98]. Jsou to důležité záchytné body pro pokračování dialogu. Tato společná prohlášení navíc představují pro katolíky a pravoslavné základ k tomu, aby dokázali vydávat věrné a jednotné svědectví naší době, aby tak bylo zvěstováno a oslavováno jméno našeho Pána.

60. Spojená mezinárodní komise učinila nedávno důležitý krok vpřed, co se týče velice citlivé otázky metody, jež by měla vést k obnovení plného společenství mezi katolickou církví a církví pravoslavnou, což je

problém, který často do vztahů katolíků a pravoslavných vnášel hořkost. Komise položila doktrinní základy k pozitivnímu řešení tohoto problému na základě nauky o sesterských církvích. I zde se stalo zřejmým, že metodou, jež má vést k plnému společenství, je dialog pravdy, podepřený a živený dialogem lásky. Uznání práva východních katolických církví mít své vlastní organizační struktury a konat svůj vlastní apoštolát, stejně jako aktuální zapojení těchto církví do dialogu lásky i dialogu teologického, nejen prohloubí ryzí a bratrskou vzájemnou úctu mezi katolíky a pravoslavnými, kteří žijí na stejném území, ale také posílí jejich společné odhodlání pracovat pro jednotu.^[99] Krok vpřed se již uskutečnil. Nyní musí následovat odhodlání. Již jsou patrné stopy zmírňování napětí, které povede k větší plodnosti snahy o nalezení jednoty.

Co se týče východních katolických církví ve společenství s katolickou církví, koncil vyjádřil svou úctu těmito slovy: "Tento posvátný sněm vzdává díky Bohu za to, že mnozí východní synové katolické církve ... už žijí v plném společenství s bratry zachovávajícími západní tradici, a prohlašuje, že toto celé dědictví duchovní, liturgické, disciplinární a teologické ve svých různých tradicích patří k plné katolickosti a apoštolskosti církve."^[100] Východní katolické církve budou zajisté v duchu dekretu o ekumenismu hrát konstruktivní úlohu v dialogu lásky i dialogu teologickém jak na místní, tak i na mezinárodní úrovni, a tak přispějí k vzájemnému pochopení a pokračování cesty k plné jednotě.^[101]

61. Se zřetelem k tomu všemu katolická církev netouží po ničem menším než po plném společenství mezi Východem a Západem. Inspiruje ji k tomu zkušenost prvního tisíciletí. V této době vskutku "rozvoj různých zkušeností církevního života nebránil křesťanům, aby skrze vzájemné vztahy dále cítili jistotu, že jsou doma v kterékoli církvi, neboť z nich v podivuhodné různosti jazyků a melodií stoupala oslava jednoho Otce skrze Krista v Duchu svatém; všichni se společně shromažďovali ke slavení eucharistie, srdce a vzoru komunity, majíce na zřeteli nejen spiritualitu a morální život, ale také samu strukturu církve v různosti úřadů a služeb pod vedením biskupa, nástupce apoštolů. První koncily jsou výmluvnými svědky této přetrvávající jednoty v různosti"^[102]. Jak lze po téměř tisíci letech obnovit jednotu? To je veliký úkol, který musí katolická církev splnit, úkol spočívající rovněž na pravoslavné církvi. Takto je třeba chápat vzrůstající závažnost dialogu vedeného ve světle a síle Ducha svatého.

Vztahy se starými církvemi Východu

62. V době po 2. vatikánském koncilu katolická církev také-různými způsoby a rychleji či pomaleji - obnovila bratrské vztahy se starými východními církvemi, které odmítly dogmatické formulace efezského a chalcedonského koncilu. Všechny tyto církve vyslaly oficiální pozorovatele na 2. vatikánský koncil; jejich patriarchové nás poctili svou návštěvou, a tak s nimi mohl římský biskup promlouvat jako s bratry, kteří se po dlouhé době zase radostně setkávají.

Obnovení bratrských vztahů se starými východními církvemi svědčí o křesťanské mře v situacích často plných nepřátelství a tragiky, což je konkrétním znamením toho, jak jsme spojeni v Kristu i přes historické, politické, sociální a kulturní bariéry. A právě v christologii jsme se byli schopni s patriarchy některých těchto církví spojit ve vyznání naší společné víry v Ježíše Krista, pravého Boha a pravého člověka. Papež Pavel VI. blahé paměti podepsal podobné deklarace s Jeho Svatostí Šenúdou III., koptským pravoslavným papežem a patriarchou^[103], a s Jeho Blažeností Jákúbem III., syrským pravoslavným patriarchou Antiochie.^[104] Já sám jsem mohl schválit a podepsat tuto christologickou dohodu díky rozvinutému dialogu s papežem Šenúdou^[105] a díky pastorační spolupráci se syrským antiochijským patriarchou Marem Ignáciem Zakkou I. Iwasem.^[106]

Když mi ctihodný patriarcha etiopské církve Abuna Paulos 11. června 1993 v Římě oplatil mou návštěvu, společně jsme zdůraznili, že mezi našimi dvěma církvemi existuje hluboké společenství: "Sdílíme víru předanou apoštoly, jakož i stejné svátosti a úřady, zakotvené v apoštolské posloupnosti ... Dnes navíc můžeme prohlásit, že máme jedinou víru v Krista i přes to, že po dlouhou dobu byla právě ona zdrojem našeho rozdělení."^[107]

I později mě Pán obdařil velikou radostí - mohl jsem podepsat společné christologické prohlášení s asyrským patriarchou Východu, Jeho Svatostí Marem Dinkhou IV., který se mě rozhodl navštívit při této příležitosti v listopadu 1994 v Římě. S uvážením odlišných teologických formulací jsme byli schopni společně vyznat pravou víru v Krista.^[108] Rád bych nad tímto vším vyjádřil svou radost slovy Panny Marie: "Velebí má duše Hospodina" (Lk 1,46).

63. Ekumenické vztahy tak umožnily zásadní vyjasnění tradičních neshod v oblasti christologie, a to do té míry, že jsme mohli spolu vyznat víru, kterou máme společnou. Je třeba zopakovat, že tento významný úspěch je vskutku plodem teologického bádání a bratrského dialogu. A nejen to. Je pro nás povzbuzením, neboť nám ukazuje, že nastoupená cesta je správná a že můžeme oprávněně doufat, že společně nalezneme i řešení jiných sporných otázek.

Dialog s dalšími církvemi a církevními společenstvími na Západě

64. Ve svém velikém projektu obnovy jednoty mezi všemi křesťany mluví dekret o ekumenismu také o vztazích s církvemi a církevními společenstvími Západu. V touze vytvořit atmosféru křesťanského bratrství a dialogu rozděluje své směrnicí do dvou všeobecných úvah: první z nich se zabývá historickou a psychologickou situací, druhá situací teologickou a doktrinální. Na jednu stranu dekret ujišťuje: "Církev a církevní společnosti, které se oddělily od římského Apoštolského stolce buď v těžké krizi, která nastala na Západě už koncem středověku, nebo v pozdějších dobách, jsou spojeny s katolickou církví svazkem zvláštního příbuzenství vzhledem k tomu, že křesťanský lid žil v průběhu minulých staletí dlouho v církevním společenství."^[109] Na stranu druhou tentýž dokument stejně realisticky konstatuje: "Je však třeba uznat, že mezi těmito církvemi a společenstvími a katolickou církví existují závažné rozdíly nejen povahy historické, sociologické, psychologické a kulturní, ale především ve výkladu zjevené pravdy."^[110]

65. Společné kořeny a podobné, ne-li stejné myšlenky vedly na Západě vývoj katolické církve i církvi a společenství vzešlých z reformace. Tudiž sdílejí to, že jsou svým charakterem "západní". Jejich "odlišnost", jakkoli jsou, jak již bylo řečeno, významné, přece nebrání vzájemnému ovlivňování a doplňování.

Ekumenické hnutí skutečně začalo na půdě reformačních církví a církevních společenství. Zhruba ve stejnou dobu, v lednu 1920, vyjádřil ekumenický patriarchát naději, že by mezi křesťany různých vyznání mohlo dojít k organizaci jisté spolupráce. Tento fakt ukazuje, že váha kulturního prostředí není rozhodujícím faktorem. Základem je otázka víry. Modlitba Krista, našeho jediného Pána, Vykupitele a Mistra, promlouvá ke všem stejně jak na Východě, tak na Západě. Tato modlitba se nám stává příkazem, abychom překonali naše rozdělení a hledali obnovenou jednotu také jako výsledek hořkých zkušeností rozdělení samého.

66. Druhý vatikánský koncil se nepokusil postreformační křesťanství "popsat", protože "tyto církve a církevní společenství se pro rozdílnost původu, nauky i duchovního života nemálo liší nejen od nás, ale i mezi sebou navzájem"^[111]. Dále dekret konstatuje, že ekumenické hnutí a touha po míru s katolickou církví dosud ne zavládly všude.^[112] Nehledě na tyto okolnosti však koncil volá po dialogu.

Dekret koncilu se pak snaží "poukázat na to, co může a musí být základem a podnětem pro tento dialog"^[113].

"Máme na mysli nejprve křesťany, kteří otevřeně vyznávají Ježíše Krista jako Boha a Pána a jediného prostředníka mezi Bohem a lidmi k slávě jednoho Boha, Otce i Syna i Ducha svatého."^[114]

Tito bratři a sestry podněcují lásku a úctu k Písmu svatému: "Vzývají Ducha svatého a hledají v Písmě svatém Boha, jak k nim mluví v Kristu, kterého předpověděli proroci a který je pro nás vtěleným Božím slovem. V Písmě nazírají Kristův život a to, co božský Mistr učil a konal pro spásu lidí, zvláště tajemství jeho smrti a zmrtvýchvstání ... Uznávají božskou autoritu Písma svatého."^[115]

Současně však "jinak než my chápou ... vztah mezi Písmem a církví, v níž podle katolické víry má při výkladu a hlásání psaného Božího slova zvláštní místo autentický učitelský úřad"^[116]. Přesto však "je Písmo svaté právě při (ekumenickém) dialogu znamenitým nástrojem v mocné Boží ruce k dosažení oné jednoty, kterou Spasitel nabízí všem lidem"^[117].

Navíc svátost křtu, kterou máme společnou, představuje "svátostné pouto jednoty mezi všemi, kdo se křtem znovu narodili"^[118]. Teologické, pastorační a ekumenické důsledky našeho společného křtu jsou četné a důležité. Ačkoli je tato svátost sama o sobě, jenom počátek a výchozí bod", je "zaměřen(a) k úplnému vyznání víry, k úplnému začlenění do institutu spásy, jak jej chtěl sám Kristus, a konečně k úplnému zapojení do eucharistického společenství"^[119].

67. V době reformace vyvstaly doktrinní a historické spory o církev, svátosti a svátostné kněžství. Koncil proto volá po tom, aby "předmětem dialogu bylo učení o večeři Páně, o ostatních svátostech, o liturgii a o službách církve"^[120].

Dekret *Unitatis redintegratio* poukazuje na to, že postreformační církev "nežijí s námi v plné jednotě vyplývající ze křtu" a konstatuje, že "neuchovaly původní a úplnou podstatu eucharistického tajemství, především proto, že jim chybí svátost kněžství", přesto "když při večeři Páně připomínají jeho smrt a vzkříšení, vyznávají, že je to znamení života ve společenství s Kristem a očekávají jeho slavný příchod"^[121].

68. Dekret nepřehlíží duchovní život a jeho morální důsledky: "Křesťanský život těchto bratří se sytí vírou v Krista a je podporován milostí křtu a slyšením Božího slova. Projevuje se pak v soukromé modlitbě, v rozjímání bible, v křesťanském rodinném životě a v bohoslužbě obce shromážděné k Boží chvále. Ostatně jejich bohoslužba nezřídka obsahuje zřetelně vystupující prvky staré společné liturgie."^[122]

Koncilní dokument se navíc neomezuje na tyto duchovní, morální a kulturní aspekty, ale oceňuje také živý smysl pro spravedlnost a upřímnou lásku k druhým, přítomné mezi těmito bratry a sestrami. Nepřehlíží ani jejich úsilí o lidštější sociální podmínky a o dosažení míru. To vše je důsledkem upřímné touhy být věrný Kristovu slovu jako zdroji křesťanského života.

Text tak klade řadu otázek, které se v oblasti morálky a etiky stávají v naší době stále naléhavější: "Mnozí křesťané nevykládají evangelium ... vždy stejně jako katolíci."^[123] V této rozsáhlé oblasti je mnoho prostoru pro dialog o morálních principech evangelia a jejich důsledcích.

69. Naděje a výzvy, které vyjádřil 2. vatikánský koncil, vstoupily do života a na celém světě se započaly dvoustranné teologické dialogy s různými církvemi a církevními společenstvími Západu.

Navíc byl již v roce 1964 ve snaze o mnohostranný dialog zahájen proces vytváření "Spojené pracovní skupiny" se Světovou radou církví, a roku 1968 dosáhli katolíci teologové plného členství v teologické sekci Rady, v Komisi pro víru a řád.

Tento dialog byl a je plodný a velice slibný. Náměty navržené koncilovým dekretem buď byly, nebo budou v blízké budoucnosti projednávány. Reflexe různých dvoustranných dialogů vedených s odhodláním, které si zaslouhuje chválu všech, komu záleží na ekumenismu, se soustředily na mnohé sporné otázky, jako jsou křest, eucharistie, svátostná služba, svátostnost a autorita církve, apoštolská posloupnost. Jako výsledek vyvstaly neočekávané možnosti, jak tyto otázky řešit, současně se však ukázalo, že jisté otázky je třeba studovat hlouběji.

70. Tento obtížný a citlivý výzkum, který zahrnuje otázky víry a úcty jak vůči svému svědomí, tak vůči svědomí druhých, je provázen a podporován modlitbami katolické církve i dalších církví a církevních společenství. Modlitba za jednotu, dnes již tak hluboce zakořeněná a rozšířená v celém těle církve, ukazuje, že křesťané vskutku vidí důležitost ekumenismu. Právě proto, že hledání plné jednoty si žádá, aby si věřící navzájem kladli otázky o své víře v jediného Pána, je modlitba zdrojem světla k poznání pravdy, jež musí být přijata ve své celistvosti.

Ba více, skrze modlitbu se stává ono hledání jednoty, jež tak není zdaleka omezeno jen na skupinu odborníků, záležitostí všech pokřtěných. Každý, bez ohledu na svou roli v církvi či na úroveň svého vzdělání, může k jednotě skrytým a hlubokým způsobem plnohodnotně přispět.

Církevní vztahy

71. Musíme vzdát božské prozřetelnosti díky také za všechny události, které svědčí o pokroku na cestě k jednotě. Kromě teologického dialogu je třeba zmínit i jiné formy setkávání, společnou modlitbu a praktickou spolupráci. Papež Pavel VI. tento proces výrazně podpořil svou návštěvou sídla Světové rady církví v Ženevě 10. června 1969 a mnoha setkáními s představiteli různých církví a církevních společenství. Takovéto kontakty velice napomáhají zlepšení vzájemného poznání a růstu křesťanského bratrství.

Papež Jan Pavel I. během svého velice krátkého pontifikátu vyjádřil touhu jít po této cestě dál.^[124] Mně Pán umožnil, abych v této práci pokračoval. Kromě důležitých ekumenických setkání v Římě je významná část mých pastoračních návštěv pravidelně zasvěcena rozvíjení křesťanské jednoty. Některé z mých cest mají čistě ekumenické "priority", a to obzvláště v zemích, kde katolická komunita tvoří ve vztahu k postreformačním

komunitám menšinu či kde postreformační komunity představují značnou část těch, kteří v oné společnosti vyznávají Krista.

72. To platí především o evropských zemích, kde se toto rozdělení projevilo poprvé, a o Severní Americe. Zde bych obzvláště rád zmínil - aniž bych tím chtěl snižovat ostatní návštěvy - ony cesty po Evropě, které mě přivedly dvakrát do Německa, a to v listopadu 1980 a na přelomu dubna a května 1987; do Spojeného království (Anglie, Skotsko, Wales) na přelomu května a června 1982; do Švýcarska v červnu 1984; a do skandinávských a severských zemí (Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko a Island) v červnu 1989. V atmosféře radosti, vzájemné úcty, křesťanské solidarity a modlitby jsem se setkal s obrovským množstvím bratří a sester, kteří se všichni odhodlaně snaží zůstat věrni evangelium. To vše pro mě bylo zdrojem velikého povzbuzení a společně jsme zakoušeli přítomnost Pána mezi námi.

Zde bych se chtěl zmínit o jednom projevu bratrské lásky, poznamenaném hlubokým jasem víry, který mě velice dojal. Mluvím o slavení eucharistie, kterému jsem během své cesty po skandinávských a severských zemích předsedal ve Finsku a Švédsku. V době přijímání se luterští biskupové přiblížili k celebrantovi. Chtěli tak svým shodným gestem demonstrovat touhu po onom čase, kdy my, katolíci a luteráni, budeme moci sdílet stejnou eucharistií, a požádali o udělení celebrantova požehnání. S láskou jsem jim požehnal. Stejně gesto, tak bohaté na významy, se opakovalo v Římě během mše při příležitosti šesti set let od kanonizace svaté Brigity Švédské, které jsem předsedal na Piazza Farnese 6. října 1991.

S podobným smýšlením jsem se setkal také na druhé straně oceánu: v Kanadě v září 1984, a zvláště v září 1987 ve Spojených státech, kde je cítit veliká otevřenost vůči ekumenismu. Tak například ekumenické setkání, které proběhlo v Columbií v Jižní Karolině 11. září 1987. Už jen fakt, že se podobná setkání mezi papežem a těmito bratry a sestrami, jejichž církve a církevní společenství vznikla během reformace, pravidelně konají, je sám o sobě důležitý. Jsem hluboce vděčný za vřelé přijetí, kterého se mi dostalo jak od představitelů různých společenství, tak od těchto společenství jako celku. Z tohoto hlediska považují za významnou ekumenickou bohoslužbu slova konanou v Columbií na téma "rodina".

73. Zdrojem veliké radosti je také to, že můžeme pozorovat, jak se v pokoncilní době v místních církvích konají mnohé programy a akce zaměřené na jednotu křesťanů, programy a akce, které povzbuzují církev na úrovni biskupských konferencí, jednotlivých diecézí a farností i na úrovni různých církevních organizací a hnutí.

Výsledky spolupráce

74. "Ne každý, kdo mi říká: 'Pane, Pane!', vejde do nebeského království, ale ten, kdo plní vůli mého nebeského Otce" (Mt 7,21). Důslednost a poctivost úmyslů a vyhlášených zásad se ověřuje jejich uskutečňováním v reálném životě. Koncilový dekret o ekumenismu zaznamenává, že mezi jinými křesťany "víra v Krista vydává ovoce ve chvále a díkůvzdání za dobrodiní přijatá od Boha; k tomu přistupuje živý smysl pro spravedlnost a upřímná láska k bližním"^[125].

To, co bylo právě řečeno, znamená úrodnou půdu nejen pro dialog, ale také pro praktickou spolupráci: "Tato činorodá víra postavila i mnoho ústavů pro odstranění duchovní i tělesné bída, pro výchovu mládeže, k zlidštění společenských životních podmínek a k upevnění všeobecného míru."^[126]

Společenský a kulturní život nabízí hojnost příležitostí k ekumenické spolupráci. S rostoucí intenzitou spolupracují křesťané na obraně lidské důstojnosti, na dosažení míru, na uplatnění evangelia ve společenském životě, na vnášení ducha křesťanství do světa vědy a umění. Zjišťují, že jsou ještě více sjednoceni úsilím odpovědět na utrpení a potřeby naší doby: hlad, přírodní katastrofy a sociální nespravedlnost.

75. Pro křesťany tato spolupráce, která se inspiruje samým evangeliem, není nikdy čistě humanitární akcí. Příčinou její existence jsou Pánova slova "neboť jsem měl hlad, a dali jste mi najíst" (Mt 25,35). Jak jsem již zdůraznil, spolupráce mezi křesťany jasně ukazuje tu míru společenství, která již mezi nimi je.^[127]

Před světem má jednotná činnost křesťanů pro společnost zřejmou hodnotu společného svědectví Pánovu jménu. Je také formou zvěstování, neboť zjevuje Kristovu tvář.

Neshody v nauce, jež přetrvávají, mají negativní vliv a kladou meze spolupráci. Přesto však společenství víry, které již mezi křesťany existuje, nabízí pevné základy pro jejich jednotnou činnost nejen na poli sociálním, ale také v oblasti náboženské.

Taková spolupráce vytvoří podmínky pro hledání jednoty. Dekret o ekumenismu praví: "Touto spoluprací se mohou všichni, kteří věří v Krista, snadno naučit, jak se navzájem lépe poznávat a mít se více v úctě a jak připravit cestu k jednotě křesťanů."^[128]

76. Jak bych se v tomto kontextu mohl nezmínit o ekumenickém zájmu o mír, vyjádřeném v modlitbě a činnosti stále většího množství křesťanů a se stále větší teologickou inspirací? Nemůže tomu být jinak. Nevěříme snad v Ježíše Krista, Knížete pokoje? Křesťané jsou stále více spojeni v odmítání násilí, každého druhu násilí, od válek až po sociální nespravedlnost.

Jsme voláni ke stále většímu úsilí, aby tak bylo stále více zřejmé, že náboženské důvody nejsou skutečnou příčinou současných konfliktů, ačkoli dosud naneštěstí existuje riziko zneužití náboženství k politickým účelům a k podněcování nenávisti.

V roce 1986 se v Assisi během *Světového dne modliteb za mír* modlili křesťané různých církví a církevních společenství jedním hlasem k Pánu dějin za mír ve světě. Tentýž den se jiným, avšak souběžným způsobem v harmonickém vyjádření pocitů, které rozeznávají příslušnou strunu v hloubi lidského ducha, modlili za mír také Židé a zástupci nekřesťanských náboženství.

Nerad bych přehlédl také *Den modliteb za mír v Evropě, obzvláště na Balkáně*, který mě přivedl znovu jako poutníka do města svatého Františka 9.- 11. ledna 1993, a *mši za mír na Balkáně, obzvláště v Bosně a Hercegovině*, kterou jsem sloužil 23. ledna 1994 v bazilice svatého Petra během *Týdne modliteb za jednotu křesťanů*.

Když se podíváme po světě, naše srdce naplní radost. Neboť vidíme, že křesťané stále více vnímají výzvu k úsilí o mír. Vidí jej jako něco velice úzce spojeného se zvěstováním evangelia a s příchodem Božího království.

III. KAPITOLA

Quanta est nobis via?

Pokračování a prohlubování dialogu

77. Nyní se můžeme zeptat, jak daleko ještě máme putovat, nežli přijde onen požehnaný den, kdy bude dosaženo úplné jednoty ve víře a budeme moci společně v pokoji slavit Nejsvětější eucharistii Páně. Mezi námi již dosažené větší vzájemné porozumění a shody v nauce, které vyústily v afektivní i efektivní růst společenství, nemohou postačit svědomí křesťanů, kteří vyznávají, že církev je jedna, svatá, všeobecná a apoštolská. Konečným cílem ekumenického hnutí je obnovení plné viditelné jednoty mezi všemi pokřtěnými.

S vyhlídkou na tento cíl jsou všechny výsledky doposud dosažené pouze jedním stádiem cesty, byť stádiem slibným a pozitivním.

78. V ekumenickém hnutí to nejsou jen katolická a pravoslavná církev, které se přidružují tohoto náročného pojetí jednoty vyžadované Bohem. Orientaci k takovéto jednotě vyjadřují i jiní.^[129]

Ekumenismus v sobě zahrnuje také to, že křesťanská společenství by si měla navzájem pomáhat, aby v nich byl skutečně přítomen plný obsah a všechny požadavky "dědictví předaného od apoštolů"^[130]. Bez toho nikdy nebude možné plné společenství. Tato vzájemná pomoc při hledání pravdy je vznešenou formou evangelijní lásky.

Dokumenty mnoha mezinárodních smíšených komisí pro dialog vyjadřují toto odhodlání hledat jednotu. Na základě určité zásadní jednoty v nauce pojednávají tyto texty křesť, eucharistii, službu a autoritu.

Od této základní, avšak jen částečné jednoty je nyní třeba postoupit k nezbytné jednotě dostatečně viditelné, která se projeví skutečným a konkrétním způsobem, aby se tak církve mohly vpravdě stát znamením tohoto plného společenství v jedné, svaté, všeobecné a apoštolské církvi, jež bude vyjádřeno společným slavením eucharistie.

Tato cesta k nezbytné a dostatečně viditelné jednotě ve společenství jediné církve, kterou si Kristus přál, si dále žádá trpělivé a odvážné úsilí. V tomto procesu nesmí nikdo ukládat žádná další břemena kromě těch nezbytně nutných (srov. Sk 15,28).

79. Než bude možné dospět ke skutečnému konsensu, lze také vymezit oblasti, které vyžadují hlubší studium:

- 1) vztah mezi Písmem svatým jako nejvyšší autoritou ve věcech víry a posvátnou tradicí jako nezbytnou k interpretaci Božího slova;
- 2) eucharistie jako svátost těla a krve Kristovy, oběť chvály Otci, zpřítomnění oběti a Kristova reálná přítomnost, posvěcující vylévání Ducha svatého;
- 3) kněžské svěcení jako svátost k trojí službě biskupa, kněze a jáhna;
- 4) učitelský úřad církve, svěřený papeži a biskupům ve společenství s ním, chápaný jako zodpovědnost a autorita vykonávaná ve jménu Krista k vyučování a ochraně víry;
- 5) Panna Maria jako Matka Boží a obraz církve, duchovní matka, která se přimlouvá za Kristovy učedníky a všechno lidstvo.

Na této odvážné cestě k jednotě nás jasnost a rozvážnost víry žádá, abychom se vyhnuli falešnému irenismu a lhostejnosti vůči zákonům církve.^[131] Naopak nás potom stejná jasnost a rozvaha nutí k tomu, abychom odmítali polovičatou snahu o jednotu či dokonce předpojatou opozici či poraženectví, které chce vidět všechno pouze negativně.

Vytyčit vizi jednoty, která bere v úvahu všechny požadavky zjevené pravdy, neznamena ekumenické hnutí brzdit.^[132] Znamená to naopak bránit mu v tom, aby vytvářelo zdánlivé závěry, jež by nevedly k trvalým a spolehlivým výsledkům.^[133] Závazek respektovat pravdu je absolutní. Což to není zákon evangelia?

Přijetí výsledků již dosažených

80. Zatímco se dialog zabývá novými tématy nebo se dále rozvíjí na hlubší úrovni, objevuje se před námi nový úkol: přijmout již dosažené výsledky. Nelze zůstat jen u prohlášení dvoustranných komisí - vše se musí stát

společným dědictvím. Aby k tomu došlo a aby se posílily svazky společenství, je třeba výsledky vážně studovat, a to tak, aby se s použitím různých způsobů a prostředků a na různých úrovních odpovědnosti dotkly celého Božího lidu. Máme co do činění s otázkami, které jsou často záležitostmi víry, a proto si žádají všeobecný souhlas sahající od biskupů až po věřící laiky, všech, kdo přijali pomazání Duchem svatým.^[134] Je to tentýž Duch, který pomáhá magisteriu a probouzí *sensus fidei*.

Aby tedy mohly být výsledky dialogu přijaty, je nutný rozsáhlý a pečlivý kritický proces, který výsledky analyzuje a přísně zkoumá jejich soulad s tradicí církve přijatou od apoštolů a žitou ve společenství věřících shromážděných kolem biskupa, jejich právoplatného pastýře.

81. Tomuto procesu, který je nutno vést vpřed moudře a v duchu víry, bude pomáhat Duch svatý. Má-li být úspěšný, musí to být kompetentní osoby, kdo budou vhodným způsobem seznamovat s jeho výsledky. V tomto směru je významný přínos, k němuž jsou zváni teologové a teologické fakulty, aby tak v církvi uplatňovali své charizma. Je také jasné, že v tomto směru mají svou zvláštní zodpovědnost a úkoly i ekumenické komise.

Celý proces sledují a povzbuzují biskupové a Svatý stolec. Učitelská autorita církve nese zodpovědnost za vyjádření definitivního úsudku.

Ve všech těchto záležitostech může být významnou metodologickou pomocí, budeme-li vést obezřetně v patrnosti rozdíl mezi pokladem víry a formulacemi, jimiž je vyjádřen, jak doporučoval ve svém úvodním projevu na 2. vatikánském koncilu papež Jan XXIII.^[135]

Pokračování duchovního ekumenismu a vydávání svědectví svatosti

82. Je pochopitelné, že závažnost úsilí o ekumenismus znamená pro katolické věřící velikou výzvu. Duch je volá k tomu, aby vážně zkoumali své svědomí. Katolická církev musí vstoupit do čehosi, co lze nazvat "dialogem obrácení", jenž je duchovním základem ekumenického dialogu. V tomto dialogu, který se uskutečňuje před Bohem, musí každý jednotlivce uznat své vlastní viny, vyznat své hříchy a svěřit se do rukou jediného, jenž je naším přímělcem u Otce, Ježíše Krista.

V tomto postoji obrácení se k Otcově vůli a současně postoji kajícínosti a plné důvěry v usmiřující moc pravdy, jíž je Kristus, jistě nalezneme sílu potřebnou k úspěšnému uzavření dlouhé a svízelné ekumenické pouti. "Dialog obrácení" s Otcem ze strany každého společenství, s plným přijetím všeho, co vyžaduje, je základem bratrských vztahů, které mají být něčím více než pouhým srdečným porozuměním či vnější družností. Svazky bratrské *koinonie* musí být ukuty před Bohem a v Kristu Ježíši.

Pouze akt svěřeni se Bohu vytváří pevný základ pro toto obrácení jednotlivých křesťanů a pro stálou reformu církve, která je také lidskou a pozemskou institucí^[136], jež představuje první předpoklad všeho ekumenického úsilí. Jedním z prvních kroků v ekumenickém dialogu je snaha o zapojení křesťanských společenství do tohoto nejnvtnějšího duchovního prostoru, v němž je Kristus mocí Ducha vede všechna bez výjimky k tomu, aby se před Otcem zkoumala a sama sebe se ptala, zda byla věrna jeho plánu, jaký má s církví.

83. Již jsem se zmínil o vůli Otce a duchovním prostoru, v němž každé společenství naslouchá volání k překonání překážek jednoty. Všechna společenství křesťanů vědí, že díky síle dané Duchem není nad jejich síly uposlechnout tuto vůli a ony překážky překročit. Téměř všechna mají své mučedníky za křesťanskou víru.^[137] I přes tragédii našeho rozdělení zachovali tito bratři a sestry Kristu a Otcovi tak radikální a absolutní věrnost, že vedla až k prolití krve. Ale není stejná věrnost v samém srdci toho, co jsem nazval "dialogem obrácení"? Není to právě tento dialog, který jasně ukazuje potřebu stále hlubšího zakoušení pravdy, má-li být dosaženo plného společenství?

84. Z teocentrického pohledu máme my křesťané *martyrologii* již společnou. To se týká i mučedníků našeho století, početnějších, než by se snad zdálo. Vidíme zde také, jak na nejhlubší úrovni Bůh uchovává společenství mezi pokřtěnými v tomto vrcholném, požadavku víry, vyjádřeném v oběti samého života.^[138] Skutečnost že někdo dokáže pro svou víru zemřít, ukazuje, že i další požadavky víry lze splnit. Již jsem se s hlubokou radostí zmínil o tom, že nedokonalé, ale reálné společenství je na mnoha úrovních církevního života zachováno a roste. Nyní bych dodal, že toto společenství je již dokonalé v tom, co všichni považujeme za nejvyšší stupeň života milosti, v *mučednické smrti*, nejoprávnějším možným společenství s Kristem, jenž prolil svou krev a svou obětí přivedl blízko ty, kteří byli kdysi vzdálení (srov. Ef 2,13).

Jakkoli jsou mučedníci pro všechna křesťanská společenství důkazem síly milosti, nejsou to jen oni, kteří této síle vydávají svědectví. Společenství mezi našimi komunitami, ačkoli neviditelné a dosud neúplné, je reálně a pevně podloženo plným společenstvím svatých - těch, kteří jsou na konci života věrného milosti ve společenství s Kristem ve slávě. Tito *svatí* pocházejí ze všech církví a církevních společenství, které jim umožnily vstup do společenství spásy.

Když mluvíme o společném dědictví, musíme za jeho součást uznat nejen instituce, obřady, prostředky spásy a tradice, které si všechna společenství uchovala a jimiž byla formována, ale zaprvé a především tuto skutečnost svatosti.^[139]

Ve světle tohoto "dědictví svatých" náležejícího všem společenstvím se "dialog obrácení", zaměřený k plné a viditelné jednotě, stává zdrojem naděje. Univerzální přítomnost svatých je vlastně důkazem transcendentní moci Ducha. Je znamením a důkazem Božího vítězství nad silami zla, které rozdělují lidstvo. Jak se zpívá v liturgii: "Ukazuješ svou slávu na svých svatých, neboť velikost jejich života je tvůj dar."^[140]

Tam, kde je upřímná touha následovat Krista, může Duch často rozlévat svou milost neobvyklými způsoby. Zkušenost ekumenismu nám to umožnila lépe pochopit. Pokud jsou společenství ochotna se ve výše popsaném duchovním prostoru "obrátit" ke hledání plného a viditelného obecenství, Bůh pro ně učiní to, co činil pro jejich svaté. Překoná překážky, které jsou dědictvím minulosti, a povede společenství po svých cestách tam, kam si přeje: k viditelné *koinonii*, která je jak chválou jeho slávy, tak službou jeho plánu spásy.

85. Vzhledem k tomu, že Bůh ve své nekonečné milosti dokáže využít k dobrému i situace, které jsou urážkou jeho plánu, můžeme odhalit, že Duch dopustil konflikty, aby za jistých okolností posloužily k ozřejnění jistých aspektů křesťanského povolání, jak se to stává v životech svatých. I přes fragmentaci, která je zlem, z něhož potřebujeme být uzdraveni, vznikla bohatá úroda milosti, jež má zkrášlit *koinonii*. Milost Boha bude se všemi, kteří budou podle vzoru svatých oddaně naplňovat jeho přání. Jak bychom mohli váhat s odpovědí na Otcova očekávání? On je s námi.

Příspěvek katolické církve na cestě k jednotě křesťanů

86. Konstituce *Lumen gentium* ve svém zásadním prohlášení, které znovu zaznívá v dekretu *Unitatis redintegratio*^[141], uvádí, že jediná Kristova církev subsistuje v katolické církvi.^[142] Dekret o ekumenismu zdůrazňuje, že je v ní přítomna plnost (*plenitudo*) prostředků spásy.^[143] Plná jednota nastane tehdy, až budou všichni sdílet plnost prostředků spásy, Kristem svěřených církvi.

87. Po této cestě, jež vede k plné jednotě, se snaží ekumenický dialog působit na probouzení vzájemné bratrské pomoci, jíž se společenství snaží přispět ke společné výměně, kterou všechna potřebují, aby rostla k definitivní plnosti podle Božího plánu (srov. Ef 4,11-13). Již jsem řekl, že si jako katolická církev uvědomujeme, že jsme mnohé přijali ze svědectví vydávaného jinými církvemi a církevními společenstvími jistým společným křesťanským hodnotám, z jejich studia těchto hodnot, dokonce i ze způsobu, jak tyto hodnoty zdůrazňovali a zakoušeli. Mezi úspěchy posledních třiceti let má toto vzájemné bratrské ovlivňování důležité místo. Na stupni, jehož jsme nyní dosáhli^[144], musíme brát proces mnohostranného obohacování vážně v úvahu. Tento proces založený na obecenství, které již existuje působením církevních prvků přítomných v křesťanských společenstvích, bude zajisté hnací silou vedoucí k plnému a viditelnému společenství, vytouženému cíli cesty, kterou podnikáme. Zde je ekumenicky vyjádřen evangelijní příkaz sdílení. To mě vede k tomu, abych ještě jednou opakoval: "Musíme být velice pozorní, abychom dokázali vyhovět oprávněným touhám a očekáváním našich křesťanských bratří, seznamovali se s jejich způsobem myšlení a s věcmi, na něž jsou citliví ... Každý talent musí být rozvinut k užítku a prospěchu všech."^[145]

Římský biskup a jeho služba jednotě

88. Mezi všemi církvemi a církevními společenstvími je si katolická církev vědoma, že si uchovala službu nástupce apoštola Petra, římského biskupa, kterého Bůh ustanovil jako její "trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty"^[146] a kterého Duch podepírá, aby dokázal umožnit druhým podíl na tomto základním dobru. Podle překrásných slov papeže svatého Řehoře Velikého, moje služba spočívá v tom, být *servus servorum Dei*. Toto označení je nejlepší možnou ochranou proti riziku oddělení moci (zejména primátu) od služby. Takovéto

rozdělení by protirečilo nejvlastnějšimu smyslu moci podle evangelia: "Jsem mezi vámi jako ten, kdo slouží" (Lk 22,27), praví náš Pán Ježíš Kristus, hlava církve. Na druhou stranu, jak jsem přiznal při příležitosti důležité návštěvy Světové rady církví v Ženevě 12. června 1984, přesvědčení katolické církve, že v úřadu římského biskupa si zachovala, při věrnosti apoštolské tradici a mře otců, viditelné znamení a záruku jednoty, působí obtíže většině ostatních křesťanů, jejichž paměť je poznamenána jistými bolestnými vzpomínkami. Připojuji se proto ke svému předchůdci Pavlu VI. a prosím o odpuštění všude tam, kde za tuto bolest neseme zodpovědnost.^[147]

89. Je nicméně důležité a povzbuzující, že otázka primátu římského biskupa se stává předmětem studia, které již je - či v blízké budoucnosti bude - v plném proudu. Rovněž je důležité a povzbuzující, že se tato otázka objevuje jako základní téma nejen v teologických dialozích, které katolická církev vede s jinými církvemi a církevními společenstvími, ale také obecně v ekumenickém hnutí jako celku. Nedávno delegáti 5. světového shromáždění Komise pro víru a řád Světové rady církví, které se konalo v Santiagu de Compostela, doporučili, aby komise "začala nově studovat otázku univerzální služby křesťanské jednotě"^[148]. Po staletích hořkých polemik jsou ostatní církve a církevní společenství národů stále více schopny podívat se na tuto službu jednotě nově.^[149]

90. Římský biskup je biskupem církve, která si uchovává stopy Petrova a Pavlova mučednictví: "Tajným úradkem Prozřetelnosti je to Řím, kde (Petr) uzavírá svou cestu následování Ježíše, a je to Řím, kde podává svůj největší důkaz lásky a věrnosti. Podobně vydává v Římě své nejvyšší svědectví Pavel, apoštol národů. Tak se římská církev stala církví Petrovou a Pavlovou."^[150]

V Novém zákoně má Petrova osoba významné místo. V první části Skutků apoštolů se objevuje jako vůdce a mluvčí apoštolského sboru popisovaného jako "Petr ... s jedenácti" (2,14; srov. 2,37; 5,29). Postavení připisované Petrovi je podepřeno slovy samotného Krista, jak jsou zaznamenána v tradici evangelií.

91. Matoušovo evangelium dává jasný nástin Petrova pastoračního poslání v církvi: "Blahoslavený jsi, Šimone, synu Jonášův, protože ti to nezjevilo tělo a krev, ale můj nebeský Otec. A já ti říkám: Ty jsi Petr - Skála - a na té skále zbuduji svou církev a pekelné mocnosti ji nepřemohou. Tobě dám klíče od nebeského království: co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi" (16,17-19). Lukáš ozřejmuje, že Kristus pobízí Petra, aby posiloval své bratry, současně mu však připomíná jeho vlastní lidskou slabost a potřebu obrácení (srov. 22,31-32). Jako by na pozadí Petrovy lidské slabosti mělo být zcela zřejmé, že tato jeho služba v církvi vyplývá výhradně z milosti. Jako by se Mistr obzvláště zabýval Petrovým obrácením jako způsobem, jak ho připravit na úkol, který mu ve své církvi hodlá svěřit, a proto se k němu chová velice přísně. Stejná role Petra podobně spojená s realistickým potvrzením jeho slabosti se znovu objevuje ve čtvrtém evangeliu: "Šimone, synu Janův, miluješ mě více než ti zde? ... Pas moje ovce" (srov. Jan 21,15-19). Je také významné, že podle Prvního listu Pavla Korint'ánům se vzkříšený Kristus zjevuje Kéfovi a potom Dvanácti (srov. 15,5). Je důležité si povšimnout, jak Petrova a Pavlova slabost jasně ukazují, že církev je založena na nekonečné síle milosti (srov. Mt 16,17; 2 Kor 12,7-10). Petr je okamžitě po přijetí svého poslání s neobvyklou drsností pokárán Kristem, který mu říká: "Jsi mi kamenem úrazu" (Mt 16,23 - ekum. překl.). Jak bychom mohli nepostřehnout, že milost, kterou Petr potřebuje, je spjata se službou této milosti, již má jako první zakusit? A přesto Petr Ježíše třikrát zapře. Janovo evangelium zdůrazňuje, že Petr přijímá úkol pást ovce při příležitosti trojího vyznání lásky (srov. 21,15-17), které odpovídá jeho trojímu zapření (srov. 13,38). Lukáš zase v již citovaných slovech Krista, slovech, na něž se raná tradice soustředí, aby osvětlila Petrovo poslání, trvá na faktu, že Petr má, "až se obrátí, utvrzovat své bratry" (srov. 22,32).

92. Co se týká Pavla, ten umí zakončit popis své služby úžasnými slovy, která slyšel od samého Pána: "Stačí ti moje milost, protože síla se tím zřejměji projeví ve slabosti"; v důsledku toho pak může prohlásit: "Když jsem slabý, právě tehdy jsem silný" (2 Kor 12,9-10). To je základní charakteristika křesťanské zkušenosti.

Jako dědic Petrova poslání v církvi, která byla zúrodněna krví apoštolských knížat, vykonává římský biskup službu pramenící v mnohonásobné Boží milosti. Tato milost obrací srdce a vylévá se v síle tam, kde učedník zakouší hořkou chuť své osobní slabosti a bezmoci. Autorita vlastní tomuto úřadu je zcela ve službách milosrdného Božího plánu a je třeba ji vždy vidět z této perspektivy. Touto perspektivou se vysvětluje i její moc.

93. Petrův nástupce, který se sjednocuje s jeho trojím vyznáním lásky, jež odpovídá dřívějšímu trojímu zapření, ví, že musí být znamením milosti. Jemu náleží služba milosti zrozená z aktu vlastní milosti Kristovy. Celou tuto lekci z evangelia je zapotřebí stále znovu číst, aby vykonávání petrovske služby neztratilo nic ze své hodnověrnosti a průhlednosti.

Kristus volá Boží církev k tomu, aby světu, chycenému do pasti svých hříchů a struktur zla, zjevovala to, že Bůh přes všechno dokáže ve své milosti obrátit srdce k jednotě a umožnit jim vstoupit s ním do společenství.

94. Tato služba jednoty, zakořeněná v díle božské milosti, je v kolegiu biskupů svěřena jednomu z těch, kdo přijali od Ducha úkol nikoli vykonávat nad lidmi moc - jako panovníci, kteří tvrdě vládnou nad národy, a velmoži, kteří jim dávají cítit svou moc (srov. Mt 20,25; Mk 10,42) -, ale vést je na pokojné pastviny. Tento úkol může vyžadovat oběť vlastního života (srov. Jan 10,11-18). Když svatý Augustin ukáže, že Kristus je "jediný Pastýř, v jehož jednotě jsou všichni jedno", pokračuje exhortací: "Kéž jsou všichni pastýři takto jedno v jediném Pastýři; kéž dají slyšet jen jediný hlas Pastýře; kéž ovce slyší tento hlas a následují svého Pastýře, ne toho či onoho pastýře, ale toho jediného; kéž v něm nechají zaznívat jediný hlas, a nikoli vřavu hlasů ... hlas prostý všech rozdělení, čistý od všech bludů, který ovce uslyší."^[151] Poslání římského biskupa v rámci kolegia všech pastýřů spočívá právě v "dohlížení" (*episkopein*) jako stráž, aby skrze úsilí pastýřů bylo slyšet pravý hlas Pastýře Krista ve všech místních církvích. Takto je v každé z místních církví svěřených těmto pastýřům zpřítomněna *una, sancta, catholica et apostolica Ecclesia*. Všechny církve jsou v plném a viditelném společenství, protože všichni pastýři jsou ve společenství s Petrem, tudíž spojeni v Kristu.

S mocí a autoritou, bez níž by byl takový úřad iluzorní, musí římský biskup zajišťovat společenství všech církví. Z tohoto důvodu je prvním služebníkem jednoty. Tento primát se vykonává na různých rovinách včetně bdění nad předáváním Slova, slavení liturgie a svátostí, misie církve, kázně a křesťanského života. Na zodpovědnosti Petrova nástupce je, aby připomínal požadavky společného dobra církve, pokud je někdo v pokušení je vzhledem k osobním zájmům přehlížet. Má povinnost napomínat, varovat a někdy vyhlásit, že ten či onen rozšířený názor je neslučitelný s jednotou víry. Když si to žádají okolnosti, mluví jménem všech pastýřů, kteří jsou s ním ve společenství. Může také - za velice zvláštních podmínek jasně vyložených 1. vatikánským koncilem - vyhlásit *ex cathedra*, že jistá nauka náleží k pokladu víry.^[152] Vydáváním svědectví pravdě tak slouží jednotě.

95. Toto všechno však musí vždy činit ve společenství. Když katolická církev prohlašuje, že úřad římského biskupa odpovídá Kristově vůli, neodděluje tento úřad od poslání svěřeného celému sboru biskupů, kteří jsou také "zástupci a vyslanci Kristovi"^[153]. Římský biskup je členem "sboru" a biskupové jsou jeho bratry ve službě.

Cokoli má vztah k jednotě všech společenství křesťanů, zjevně náleží do oblasti zájmů primátu. Jako římský biskup jsem si plně vědom, jak jsem znovu objasnil v této encyklice, že Kristus touží po plném a viditelném společenství všech těchto komunit, v nichž díky Boží věrnosti přebývá jeho Duch. Jsem přesvědčen o tom, že mám v této oblasti zvláštní zodpovědnost spočívající především v uznávání ekumenických snah většiny křesťanských společenství a v pozornosti vůči požadavku, abych našel způsob, jak vykonávat primát; způsob, který by nezpochybnil to, co je pro toto poslání zásadní, byl by však otevřený nové situaci. Po celé tisíciletí byli křesťané "spojeni bratrským společenstvím víry a svátostného života, přičemž společně uznávali vedoucí roli Římského stolce, když mezi nimi vznikly spory ve věcech víry nebo kázně"^[154].

Takto vykonával primát svou službu jednotě. Když jsem promlouval k ekumenickému patriarchovi Jeho Svatosti Dimitriji I., připustil jsem, že "vzhledem k velkému množství příčin a proti vůli všech zúčastněných se to, co mělo být službou, projevovalo někdy ve velice odlišném světle. Avšak ... jen z touhy pravdivě uposlechnout Kristovu vůli poznávám, že jako římský biskup jsem povolán k výkonu této služby ... Bez ustání se modlím k Duchu svatému, aby nad námi zazářilo jeho světlo a osvětlilo všechny pastýře a teology našich církví, abychom mohli - samozřejmě společně - hledat formy, v nichž by se tato služba stala službou lásky uznávanou všemi zúčastněnými".^[155]

96. To je bezbřehý úkol, který nesmíme odmítnout a který nesmím uskutečňovat sám. Nebylo by možné, aby reálné, i když nedokonalé společenství, které mezi námi existuje, přesvědčilo církevní představitele i jejich teology, aby se se mnou spojili v trpělivém a bratrském dialogu na toto téma, dialogu, v němž bychom upustili od neplodných sporů a naslouchali jeden druhému, v němž bychom měli před sebou pouze Kristovu vůli pro

jeho církev a nechali se hluboce pohnout Kristovou výzvou "ať všichni jsou jedno ... aby svět uvěřil, že ty jsi mě poslal" (Jan 17,21)?

Společenství všech místních církví s římskou církví: nezbytná podmínka jednoty

97. Katolická církev se jak ve své praxis, tak ve svých posvátných dokumentech domnívá, že společenství místních církví s římskou církví a jejich biskupů s římským biskupem je - podle Božího plánu - základním předpokladem plného a viditelného společenství. Plné společenství, jehož nejvyšším svátostným projevem je eucharistie, zajisté potřebuje viditelné vyjádření ve službě, v níž všichni biskupové poznávají, že jsou spojeni v Kristu, a všichni věřící nalézají potvrzení své víry. První část Skutků apoštolů představuje Petra jako toho, kdo mluví jménem skupiny apoštolů a kdo slouží jednotě společenství - respektuje však autoritu Jakuba, hlavy jeruzalémské církve. Tento Petrův úřad musí pokračovat, aby mohla být církev pod vedením své jediné hlavy, kterou je Ježíš Kristus, ve světě viditelně přítomna jako společenství všech jeho učedníků.

Necítí dnes mnozí, kteří se zapojili do ekumenismu, potřebu takové služby? Služby konané v pravdě a lásce tak, aby loďka - tento překrásný symbol, který si Světová rada církví zvolila za svůj znak - nezůstala napospas bouřím a jednoho dne doplula do svého přístavu.

Plná jednota a evangelizace

98. Ekumenické hnutí v našem století je - více než ekumenické aktivity staletí minulých, ačkoliv ani ty nesmí být podceňovány - charakterizováno misijním zaměřením. Ve verši Janova evangelia, který je pro ekumenismus inspirací a vůdčím motivem - "ať všichni jsou jedno ... *aby svět uvěřil, že ty jsi mě poslal*" (Jan 7,21) - jsou slova aby svět uvěřil tak velice zdůrazněna, že občas téměř zapomínáme, že jednota slouží podle evangelisty především Otcově slávě. Současně je zřejmé, že nedostatek jednoty mezi křesťany protičečí oné pravdě, kterou mají křesťané za poslání šířit, a v důsledku toho těžce poškozuje jejich svědectví. To jasně chápal a vyjádřil můj předchůdce Pavel VI. ve své apoštolské exhortaci *Evangelii nuntiandi*: "Jako hlasatelé evangelia bychom neměli předstupovat před věřící rozdělení a navzájem odloučení různými spory, protože tím dáváme jen špatný příklad; ale naopak, jako lidé zralé víry, kteří se přes možné určité vnitřní napětí dovedou navzájem shodnout, a to právě díky tomu, že společně, upřímně a nezištně hledají pravdu. Skutečně, osudy evangelizace jsou určité svázány se svědectvím, jež církev vydává o své jednotě ... Chceme zde zdůraznit, že jednota mezi všemi křesťany je i cestou i nástrojem evangelizace. Rozdělení mezi křesťany naopak poškozuje i úspěch samého Kristova díla."^[156]

Skutečně, jak můžeme zvěstovat evangelium smíření, aniž bychom byli současně oddáni práci pro usmíření mezi křesťany? Jakkoli platí, že církev, kterou podněcuje Duch svatý a které je přislíbena nepřemožitelnost, hlásala a stále hlásá evangelium všem národům, platí i to, že musí čelit obtížím vyplývajícím z nedostatku jednoty. Když se nevěřící setkávají s misionáři, kteří se spolu neshodnou, i když se všichni odvolávají na Krista, jsou tito lidé v situaci, kdy mohou přijmout zvěst o pravdě? Nepomyslí si spíše, že evangelium je příčinou rozdělení, přestože jim je předkládáno především jako zákon lásky?

99. Mám-li mluvit za sebe jako římského biskupa, ekumenické úkoly jsou, jednou z pastoračních priorit mého pontifikátu.^[157] Myslím na vážné překážky, které nedostatek jednoty při zvěstování evangelia vytváří. Křesťanské společenství, které věří v Krista a s evangelijním zápallem touží po spáse lidstva, může být stěží uzavřeno vanutí svatého Ducha, který vede všechny křesťany k plné a viditelné jednotě. Zde je v sázce příkaz lásky, příkaz, který nepřipouští výjimku. Ekumenismus není jen vnitřní záležitostí křesťanských společenství. Je věcí lásky, kterou má Bůh v Ježíši Kristu k celému lidstvu; stát této lásce v cestě je hřích proti Bohu a jeho plánu shromáždit všechny v Kristu. Jak napsal papež Pavel VI. ekumenickému patriarchovi Athenagorovi I.: "Kéž nás Duch svatý vede po cestě usmíření, aby se jednota našich církví mohla stávat stále zářivějším znamením naděje a útěchy pro všechno lidstvo."^[158]

EXHORTACE

100. Ve svém nedávném listu biskupům, duchovním i věřícím katolické církve, který se snaží naznačit cestu, po níž se budeme ubírat k oslavám *Velikého jubilea svatého roku 2000*, jsem napsal, že "nejlepší přípravou na dvoutisícileté jubileum bude tedy nutně *obnovené úsilí uplatňovat co nejvěrněji učení 2. vatikánského koncilu v životě každého člověka a zároveň i celé církve*"^[159]. Druhý vatikánský koncil je velký počátek - něco jako advent - cesty, která nás vede k prahu třetího tisíciletí. Vzhledem k důležitosti, kterou koncil práci na obnovení jednoty křesťanů přikládal, a vzhledem k tomuto času milosti pro ekumenismus pokládám za nezbytné znovu potvrdit zásadní rozhodnutí, které koncil vepsal do svědomí katolické církve, a znovu je interpretovat ve světle již dosaženého pokroku na cestě k plnému společenství všech pokřtěných.

Nelze pochybovat o tom, že v tomto procesu je činný Duch svatý a že vede církve k plné realizaci Otcova plánu v souladu s Kristovou vůlí. Tuto vůli Kristus vyjádřil s velikou naléhavostí v modlitbě, kterou podle čtvrtého evangelia pronesl v okamžiku, kdy vstupoval do spásného tajemství své paschy. Stejně jako tehdy, i dnes Kristus volá každého z nás k obnově rozhodnutí pracovat na plném a viditelném společenství.

101. Proto povzbuzuji své bratry v biskupské službě, aby si byli tohoto závazku obzvláště vědomi. Oba kodexy kanonického práva stanoví mezi povinnostmi biskupů také úsilí o jednotu všech křesťanů, povinnost podporovat všechny aktivity či iniciativy směřující k tomuto cíli, a to s vědomím, že církve má tento závazek přímo od Krista.^[160] To vše je součástí poslání biskupa, a je to povinnost, která vyplývá přímo z věrnosti Kristu, Pastýři církve. Zajisté však Duch svatý vyzývá všechny věřící, aby učinili vše, co bude možné pro posílení pout společenství mezi všemi křesťany a rozšířili spolupráci mezi těmi, kdo následují Krista: "Činný zájem o obnovení jednoty je záležitostí celé církve, věřících i pastýřů, a týká se každého podle jeho schopností."^[161]

102. Moc Božího ducha dává během staletí církvi růst a buduje ji. Když církve obrací svůj pohled k novému tisíciletí, prosí Ducha o milost posílení jednoty a růstu k plnému společenství s druhými křesťany.

Jak má církve tuto milost získávat? V první řadě skrze *modlitbu*. Modlitba by se měla vždycky spojit s touhou po jednotě. Sama o sobě je jednou ze základních forem naší lásky ke Kristu a k Otcovi štědrému milostí. Na této cestě k novému miléniu, kterou podnikáme s druhými křesťany, musí modlitba zaujímat první místo.

Jak má církve tuto milost získávat? Skrze *dikůčinění*, abychom v čas příhodný nepřicházeli s prázdnými rukama: "Právě tak i Duch nám přichází na pomoc v naší slabosti ... přimlouvá se za nás vzdechy, které nelze vyjádřit" (Řím 8,26) a uschopňuje nás tak prosit Boha o to, co potřebujeme.

Jak máme tuto milost získávat? Skrze naději v Duchu, který nás může zbavit bolestivých vzpomínek na naše rozdělení. Duch nás může obdarovat prozíravostí, silou a odvahou učinit jakékoli nezbytné kroky, aby naše úsilí bylo stále věrohodnější.

Zeptáme-li se, zda je tohle všechno možné, odpověď zní pro vždy ano. Je to stejná odpověď, jakou uslyšela Marie z Nazareta: u Boha není nic nemožného.

Vzpomínám na slova komentáře svatého Cypriána k *modlitbě Páně*, modlitbě každého křesťana: "Bůh nepřijímá obětí toho, kdo rozsévá nejednotu, ale přikazuje, aby odstoupil od oltáře a nejprve se usmířil se svým bratrem. Neboť Boha lze uspokojit pouze modlitbami, které působí mír. Pro Boha je lepší obětí pokoj, bratrská svornost a shromážděný lid v jednotě Otce, Syna i Ducha svatého"^[162]

Jak bychom tedy nyní, na úsvitu nového tisíciletí, s obnoveným nadšením a hlubším porozuměním mohli Boha neprosit o milost, abychom se dokázali společně připravit a nabídnout mu tuto obětí jednoty?

103. Já, Jan Pavel, *servus servorum Dei*, si troufám přivlastnit slova apoštola Pavla, jehož mučednictví, společně s mučednictvím apoštola Petra, odkázalo tomuto Římskému stolci lesk svého svědectví, a pravím vám, věřící katolické církve, i vám, moji bratři a sestry z jiných církví a církevních společenství: "Zdokonalujte se, buďte přístupní napominání, buďte svorní, žijte v pokoji, a Bůh, dárc, lásky a pokoje bude s vámi ... Milost Pána Ježíše Krista, láska Boží a společenství svatého Ducha s vámi se všemi" (2 Kor 13,11.13).

Dáno v Římě u Svatého Petra,
dne 25. května, o slavnosti Nanebevstoupení Páně,
roku 1995, v sedmáctém roce mého pontifikátu.

Jan Pavel II.

- ^[1] Srov. Řeč po křížové cestě na Velký pátek (1. dubna 1994), 3: AAS 87 (1995), 88.
- ^[2] 2. vatikánský koncil, Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*, 1.
- ^[3] Srov. apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. listopadu 1994), 16: AAS, 15.
- ^[4] Kongregace pro nauku víry, List biskupům katolické církve o některých aspektech církve chápané jako společenství *Communio notio* (28. května 1992), 4: AAS 85 (1993), 840.
- ^[5] 2. vatikánský koncil, Dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, 1.
- ^[6] Tamtéž.
- ^[7] Tamtéž, 4.
- ^[8] Srov. 2. vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi *Lumen gentium*, 14.
- ^[9] Srov. 2. vatikánský koncil, DH 1 a 2.
- ^[10] Srov. 2. vatikánský koncil, LG 14.
- ^[11] Tamtéž, 8.
- ^[12] 2. vatikánský koncil, UR 3.
- ^[13] Tamtéž.
- ^[14] LG 15.
- ^[15] LG 15.
- ^[16] 2. vatikánský koncil, UR 15.
- ^[17] Tamtéž, 3.
- ^[18] Tamtéž.
- ^[19] Srov. sv. Řehoř Veliký, *Homiliae in Evangelia* 19,1: PL 76, 1154 citováno v: 2. vatikánský koncil, LG 2.
- ^[20] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 4.
- ^[21] Tamtéž, 7.
- ^[22] Srov. tamtéž.
- ^[23] Tamtéž, 6.
- ^[24] Srov. 2. vatikánský koncil, DV 7.
- ^[25] Srov. apoštolský list *Euntes in mundum* (25.1.1988): AAS 80 (1988), 935-956.
- ^[26] Srov. encyklika *Slavorum apostoli* (2.6.1985): AAS 77 (1985), 779-813.
- ^[27] Srov. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* (25.3.1993).
- ^[28] Srov. zejména tzv. Limský dokument: Křest, eucharistie, služba (leden 1982): Ench. Oecum. 1,1392-1446, a Dokument č.153 Komise "Víra a řád" *Confessing the "One" Faith*, Ženeva 1991.
- ^[29] Srov. Promluva na zahájení 2. ekumenického vatikánského koncilu (11.10.1962): AAS 54 (1962), 793.
- ^[30] Jedná se o Sekretariát pro jednotu křesťanů, vytvořený papežem Janem XXIII. motu proprio *Superno Dei nutu* (5.6.1960), 9: AAS 52 (1960), 436 a potvrzený následujícími dokumenty: motu proprio *Appropinquante Concilio* (6.8.1962), 3.kap., č.1.7.2,I: AAS 54 (1962), 614; srov. Pavel VI., apoštolská konstituce *Regimini ecclesiae universae* (15.8.1967), 92-94: AAS 59 (1967), 918-919. Toto dikastérium se v současnosti jmenuje Papežská rada pro jednotu křesťanů: srov. Jan Pavel II. apoštolská konstituce *Pastor bonus* (28.6.1988), V, č.1.135-138: AAS 80 (1988), 859-896.
- ^[31] Srov. Promluva na zahájení 2. vatikánského koncilu (11.10.1962): AAS 54 (1962), 792.
- ^[32] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 6.
- ^[33] 2. vatikánský koncil, DH 1.
- ^[34] Encyklika *Slavorum apostoli* (2.6.1985), 11: AAS 77 (1985), 792.
- ^[35] Tamtéž, 13: l.c. 794.
- ^[36] Tamtéž, 11: l.c. 792.
- ^[37] Promluva k původnímu obyvatelstvu (29.11.1986),12: AAS 79 (1987), 977.
- ^[38] Srov. sv. Vincenc z Lérins, *Commonitorium primum*, 23: PL 50, 667-668.
- ^[39] 2. vatikánský koncil, UR 6.
- ^[40] Tamtéž, 5.
- ^[41] Tamtéž, 7.
- ^[42] Tamtéž, 8.
- ^[43] Tamtéž.
- ^[44] Srov. tamtéž, 4.
- ^[45] Srov. Jan Pavel II., apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10.11.1994), 24: AAS 87 (1995), 19-20.
- ^[46] Promluva v canterburské katedrále (29.5.1982), 5: AAS 74 (1982), 922.
- ^[47] Světová rada církví, Řád,III,I: citováno v Ench. Oecum. 1, 1392.
- ^[48] 2. vatikánský koncil, Pastorační konstituce o církvi v současném světě *Gaudium et spes*, 24.
- ^[49] 2. vatikánský koncil, UR 7.
- ^[50] Maria Gabriella Sagheddu, narozena 17.3.1914 v Dorgali (Sardinie). V 21 letech vstupuje do kláštera trapistek v Grottaferrata. Když prostřednictvím apoštolského působení P. Paula Couturiera poznává potřebu modliteb a duchovních obětí za jednotu křesťanů, rozhoduje se v roce 1936, u příležitosti Osmidenní za jednotu, obětovat pro tuto věc svůj život. Maria Gabriella umírá po těžké nemoci 23.4.1939.
- ^[51] 2. vatikánský koncil, GS 24.
- ^[52] Srov. AAS 56 (1964), 609-659.
- ^[53] Srov. 2. vatikánský koncil, LG 13.
- ^[54] 2. vatikánský koncil, UR 7.
- ^[55] Srov. CIC, kán. 755; CCEO, kán. 902-904.
- ^[56] 2. vatikánský koncil, UR 4.

- ^[57] 2. vatikánský koncil, DH 3.
- ^[58] 2. vatikánský koncil, UR 4.
- ^[59] Srov. tamtéž, 4.
- ^[60] Encyklika *Ecclesiam suam* (6.8.1964), III: AAS 56 (1964), 642.
- ^[61] 2. vatikánský koncil, UR 11.
- ^[62] Srov. tamtéž.
- ^[63] Tamtéž; srov. Kongregace pro nauku víry, Prohlášení o katolickém učení o církvi *Mysterium ecclesiae* (24.6.1973), 4: AAS 65, 402.
- ^[64] Tamtéž, 5.
- ^[65] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 4.
- ^[66] Společné christologické prohlášení katolické církve a asyrské východní církve: L'Osservatore Romano 12.11.1994, str.1.
- ^[67] 2. vatikánský koncil, UR 12.
- ^[68] Tamtéž.
- ^[69] Papežská rada pro jednotu křesťanů, *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* (25.3.1993), 5.
- ^[70] Tamtéž, 94.
- ^[71] Srov. Komise "Věra a řád" při světové radě církví, *Křest, eucharistie, služba* (leden 1982): Ench. Oecum. 1, 1391-1447, a zvláště 1398-1408.
- ^[72] Srov. encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30.12.1987), 32: AAS 80 (1988), 556.
- ^[73] Promluva ke kardinálům a k římské kurii (28.6.1985), 10: AAS 77 (1985), 1158; srov. encyklika *Redemptor hominis* (4.3.1979), 10: AAS 71 (1979), 1158.
- ^[74] Promluva ke kardinálům a k římské kurii (28.6.1985), 10: AAS 77 (1985), 1158.
- ^[75] Srov. Sekretariát pro podporu jednoty křesťanů a Výkonný výbor spojených biblických společností, *Principy interkonfesioní spolupráce při překladech Bible*, konkordovaný dokument (1968): Ench. Oecum. 1, 319-331, revidovaný a doplněný v dokumentu *Directives concernant la coopération interconfessionnelle dans la traduction de la Bible* (16.11.1987), Tipografia Poliglotta Vaticana 1987.
- ^[76] Srov. Komise "Věra a řád" při světové radě církví, *Křest, eucharistie, služba* (leden 1982): Ench. Oecum. 1, 1391-1447.
- ^[77] Například při posledních shromážděních Světové rady církví ve Vancouveru v roce 1983; v Canbeře roku 1991 a "Věry a řádu" v Santiagu de Compostela v roce 1993.
- ^[78] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 8 a 15; CIC, kán. 844; CCEO, kán. 671; Papežská rada pro jednotu křesťanů, *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* (25. 3.1993), 122-125.
- ^[79] 2. vatikánský koncil, UR 4.
- ^[80] Tamtéž.
- ^[81] Srov. LG 15.
- ^[82] UR 15.
- ^[83] Tamtéž, 14.
- ^[84] Srov. Společné prohlášení papeže Pavla VI. a konstantinopolského patriarchy Athenagora I. (7. prosince 1965): Tomos agapis, Vatikán-Phanar (1958-1970), Řím-Istanbul, 1971, 280-281.
- ^[85] Srov. AAS 77 (1985), 779-813.
- ^[86] Srov. AAS 80 (1988), 933-956; srov. list Magnum baptismi donum (14. února 1988): AAS 80 (1988), 988-997.
- ^[87] 2. vatikánský koncil, UR 14.
- ^[88] Tamtéž.
- ^[89] 89 Apoštolské breve *Auno ineunte* (25. července 1967): Tomos agapis, Vatikán-Phanar (1958-1970), Řím-Istanbul, 1971, 388-391.
- ^[90] 2. vatikánský koncil, UR 14.
- ^[91] Tamtéž, 15.
- ^[92] L'Osservatore Romano č. 14 (2: 3. května 1995), 3.
- ^[93] 2. vatikánský koncil, UR 17.
- ^[94] OE 26.
- ^[95] Srov. CIC, kán. 844, 2 a 3; CCEO, kán. 671, 2 a 3.
- ^[96] Papežská rada pro jednotu křesťanů, *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* (25. března 1993), 122-128: AAS 85 (1993), 1086-1088.
- ^[97] Prohlášení Jeho Svatosti papeže Jana Pavla II. a ekumenického patriarchy Dimitrije I. (7. prosince 1987): AAS 80 (1988), 253.
- ^[98] Spojená mezinárodní komise pro teologický dialog mezi katolickou a pravoslavnou církví, "Kněžské svěcení ve svátostné struktuře církve se zvláštním ohledem na důležitost apoštolské posloupnosti pro posvěcení a jednotu Božího lidu" (26. června 1988), 1: Information Service, 68 (1988), 173.
- ^[99] Srov. Jan Pavel II., List evropským biskupům o vztazích mezi katolíky a pravoslavnými v nové situaci ve střední a východní Evropě (31. května 1991), 6: AAS 84 (1992), 168.
- ^[100] 2. vatikánský koncil, UR 17.
- ^[101] Srov. apoštolský list *Orientalium in partibus* (2. května 1995), 24: L'Osservatore Romano (2.-3. května 1995), 5.
- ^[102] Tamtéž, 18.
- ^[103] Srov. Společné prohlášení Jeho Svatosti papeže Pavla VI. a Jeho Svatosti Šenúdy III., papeže alexandrijského a patriarchy Stolce svatého Marka v Alexandrii (10. května 1973): AAS 65 (1973), 299-301.
- ^[104] Srov. Společné prohlášení Jeho Svatosti papeže Pavla VI. a Jeho Blaženosti Mara Ignácia Jákúba III., patriarchy syrské antiochijské církve (27. října 1971): AAS 63 (1971), 814-815.
- ^[105] Srov. Promluva k delegátům z koptské pravoslavné církve (2. června 1979): AAS 71 (1979), 1000-1001.

- ^[106] Srov. Společné prohlášení papeže Jana Pavla II. a syrského pravoslavného patriarchy antiochijského Morana Mara Ignácia Zakky I. Iwase (23. června 1984): *Insegnamenti VII/1* (1984), 1902-1906.
- ^[107] Promluva k Jeho Svatosti Abunovi Paulovi, patriarchovi pravoslavné etiopské církve (11. června 1993): *L'Osservatore Romano* (11.-12. června 1993), 4.
- ^[108] Srov. Společné christologické prohlášení katolické církve a východní asyrské církve: *L'Osservatore Romano* (12. listopadu 1994), I.
- ^[109] 2. vatikánský koncil, UR 19.
- ^[110] Tamtéž.
- ^[111] Tamtéž, 19.
- ^[112] Srov. tamtéž.
- ^[113] Tamtéž.
- ^[114] Tamtéž, 20.
- ^[115] Tamtéž, 21.
- ^[116] Tamtéž.
- ^[117] Tamtéž.
- ^[118] Tamtéž, 22.
- ^[119] Tamtéž.
- ^[120] Tamtéž, 22; srov. 20.
- ^[121] Tamtéž, 22.
- ^[122] Tamtéž, 23.
- ^[123] Tamtéž.
- ^[124] Srov. rozhlasové poselství *Urbi et orbi* (27. srpna 1978): *AAS 70* (1978), 695-696.
- ^[125] 2. vatikánský koncil, UR 23.
- ^[126] Tamtéž.
- ^[127] Srov. tamtéž, 12.
- ^[128] Tamtéž.
- ^[129] Vytrvalá práce Komise pro víru a řád vedla k podobné vizi, kterou přijalo 7. shromáždění Světové rady církví v Canberské deklaraci (7. února 1991); srov. *Signs of the Spirit*, oficiální zpráva 7. shromáždění, SRC, Ženeva 1991, str. 235-258. Tuto představu znovu potvrdila Světová konference pro víru a řád v Santiagu de Compostela (3.-14. srpna 1993); srov. *Information Service*, 85 (1994), 18-37.
- ^[130] 2. vatikánský koncil, UR 14.
- ^[131] Srov. tamtéž, 4 a 11.
- ^[132] Srov. Promluva ke kardinálům a římské kurii (28. června 1985), 6: *AAS 77* (1985), 1153.
- ^[133] Srov. tamtéž.
- ^[134] Srov. 2. vatikánský koncil, LG 12.
- ^[135] Srov. *AAS 54* (1962), 792.
- ^[136] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 6.
- ^[137] Srov. tamtéž, 4; Pavel VI., Homilie během kanonizace ugandských mučedníků (18. října 1964): *AAS 56* (1964), 906.
- ^[138] Srov. Jan Pavel II., apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. listopadu 1994), 37: *AAS 87* (1995), 29-30.
- ^[139] Srov. Pavel VI., Promluva ve svatyni v Namugongu, Uganda (2. srpna 1969): *AAS 61* (1969), 590-591.
- ^[140] Srov. *Missale Romanum, Praefatio de Sanctis I: Sanctorum "coronando merita tua dona coronans"*.
- ^[141] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 4.
- ^[142] Srov. 2. vatikánský koncil, LG 8.
- ^[143] Srov. 2. vatikánský koncil, UR 3.
- ^[144] Podle Linského dokumentu Komise pro víru a řád *Křest, eucharistie a služba* (leden 1982) a v duchu deklarace 7. všeobecného shromáždění Světové rady církví *Jednota církve jako "koinonia": dar a úkol* (Canberra. 7.-20. února 1991): srov. *Istina* 36 (1991), 389-391.
- ^[145] Promluva ke kardinálům a římské kurii (28. června 1985), 4: *AAS 77* (1985), 1151-1152.
- ^[146] 2. vatikánský koncil, LG 23.
- ^[147] 147 Srov. Rozprava v sídle Světové rady církví, Ženeva (12. června 1984), 2: *Insegnamenti VII/1* (1984), 1686.
- ^[148] Světová konference Komise pro víru a řád, Zpráva druhé sekce, Santiago de Compostela (1993): *Confessing the One Faith to Gods Glory*, 31, 2, Faith and Order Paper č. 166, Světová rada církví, Ženeva, 1994, 243.
- ^[149] Několik příkladů za všechny: Anglikánsko-římskokatolická mezinárodní komise, *Final Report*, ARCIC-I (září 1981); Mezinárodní komise pro dialog mezi Učedníky Kristovými a římskokatolickou církví, *Report* (1981); Římskokatolicko-luterská spojená komise, *The Ministry in the Church* (13. března 1981). Problém nabývá přesných obrysů ve výzkumech Spojené mezinárodní komise pro teologický dialog mezi katolickou a pravoslavnou církví.
- ^[150] Promluva ke kardinálům a římské kurii (28. června 1985), 3: *AAS 77* (1985), 1150.
- ^[151] *Sermo XLVI*, 30: CCL 41, 557.
- ^[152] Srov. I. vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi Kristově *Pastor aeternus*: DS 3074.
- ^[153] 2. vatikánský koncil, LG 27.
- ^[154] 2. vatikánský koncil, UR 14.
- ^[155] Homilie ve vatikánské bazilice za přítomnosti Dimitrije I., konstantinopolského arcibiskupa a ekumenického patriarchy (6. prosince 1987), 3: *AAS 80* (1988), 714.
- ^[156] Apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975), 77: *AAS 68* (1976), 69; srov. 2. vatikánský koncil, UR I; Papežská rada pro jednotu křesťanů, *Direktář k provádění ekumenických principů a norem* (25. března 1993), 205-209: *AAS 85* (1993), 1112-1114.
- ^[157] Promluva ke kardinálům a římské kurii (28. června 1985), 4: *AAS 77* (1985), 1151.

^[158] List ze 13. ledna 1970: Tomos agapis, Vatikán-Phanar (1958-1970), Řím-Istanbul, 1971, str. 610-611.

^[159] Apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. listopadu 1994), 20: AAS 87 (1995), 17.

^[160] Srov. CIC, kán. 755; CCEO, kán. 902.

^[161] 2. vatikánský koncil, UR 5.

^[162] *De Dominica oratione*, 23: CSEL 3, 284-285.